

Stockholms
stad

Fastighetskontoret
Utvecklingsavdelningen

Sida 1 (53)

REMISS 2016-05-25

Marita Lorentzon
08-508 267 12
marita.lorentzon@stockholm.se

.....UNDER BEARBETNING..

Fastighetsutvecklingsplan Nackareservatet i Nacka

2016-05-XX

REMISS 2016-05-25

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Övergripande beskrivning.....	4
Fastighetsutvecklingsplaner (FUP).....	6
Slutsatser.....	6
Aktörer	7
Historik.....	8
Områdesspecifika lagar och bestämmelser	10
Natura 2000	13
Fornlämningar.....	14
Övrig kulturhistorisk lämning.....	14
Strandskydd	14
Biotopskydd	15
Generella dokument och bestämmelser.....	15
Nulägesbeskrivning	16
Naturmiljö.....	16
Friluftslivet.....	17
Kulturmiljö	18
Störningar och risker	20
Byggnader	20
Tillgänglighet - entréer.....	21
Trygghet och säkerhet.....	22
Teknisk försörjning	23
Tillstånd	23
Pågående samråd.....	23
Värdenas lokalisering idag.....	24
Analys	27
SWOT-analys hela reservatet.....	27
Delområden swot-analys och målbild	28
1. Nacka ström	28
2. Söderby	30
3. Kvarnhagen	32
4. Dammtorp.....	33
5. Klisättra	34
6. Övre och Nedre Lussegårde	35
7. Vid Källtorpssjön, Hellasgården, Stengärde, Dalkarlshugget.....	35
8. Hundängen	37
9. Nedre och Övre Myren samt Klövertäppan	38
10. Sjöarna i Nackareservatet.....	40

REMISS 2016-05-25

Mål och skötsel för sjöarna	47
Viktiga aktörers önskemål.....	49
Målbild för friluftslivet.....	49
Målbild för kulturlandskapet	50
Målbild för naturvärden.....	51
Målbild för sjöar.....	51
Ekologisk hållbarhet	51
Teknisk försörjning	53
Kundenkät för Nackareservatets brukare	53
Ekonomiska konsekvenser av förslag.....	53
Användning och uppdatering	53

Dokumentet är framtaget på uppdrag av Stockholm stad, Fastighetskontoret
Beställare: Fastighetskontoret Stockholm stad
Projektledare Marita Lorentzon

Framställt av Ramböll Camilla Gyllang

REMISS 2016-05-25

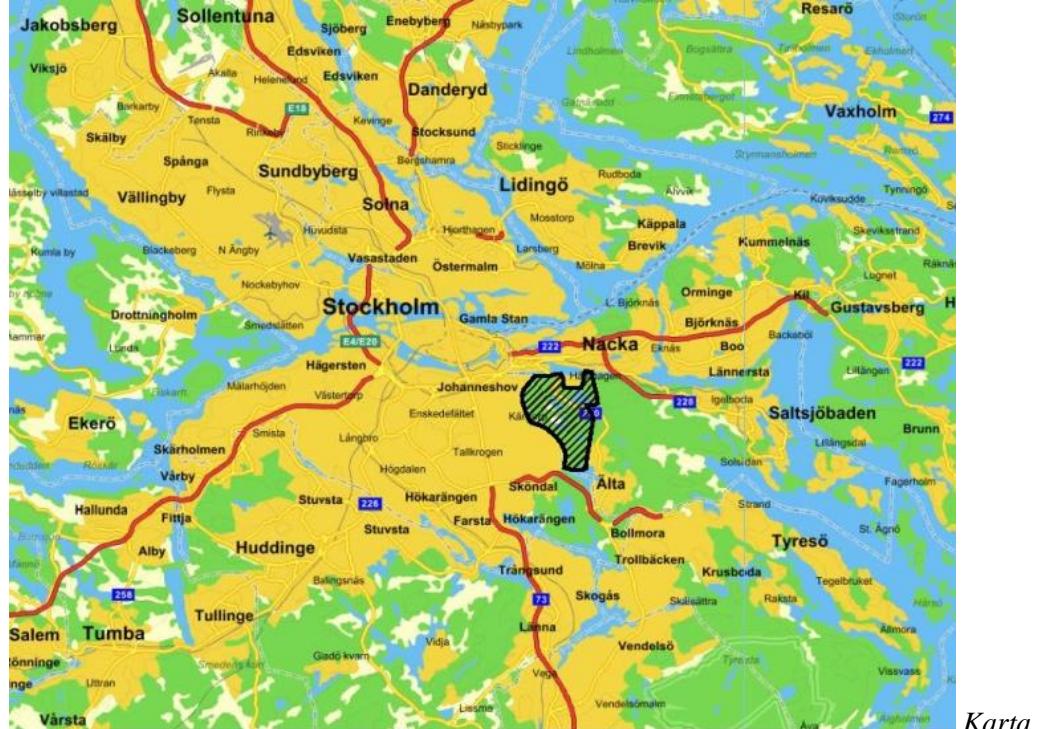
Sammanfattnings

I Nackareservatet finns tre övergripande värden och intressen, friluftslivet samt natur- och kulturvärden som enligt naturreservatsföreskrifterna ska främjas. Nackareservatet har delats in i mindre delområden där alla tre värdena är representerade. I många fall samverkar dessa men det finns exempel på när det kan bli konflikt mellan exempelvis naturvärden och friluftslivet.

Fastighetsutvecklingsplanen syftar till att lägga upp riktlinjer och mål för Nackareservatets framtid utveckling samt ge en samlad bild av och underlätta områdets förvaltning.

Övergripande beskrivning

Nackareservatet består av två kommunala naturreservat, ett i Stockholm och ett i Nacka. De ingår i en av Stockholms gröna kilar och utgör en central del av Stockholms och Nackas regionala grönstruktur. I Nackareservatet i Nacka finns riksintressen för både kulturmiljövård och friluftsliv. Området är viktigt att bevara och stärka för kommande generationer på ett bra sätt.

över Nackareservatens läge i Stockholm

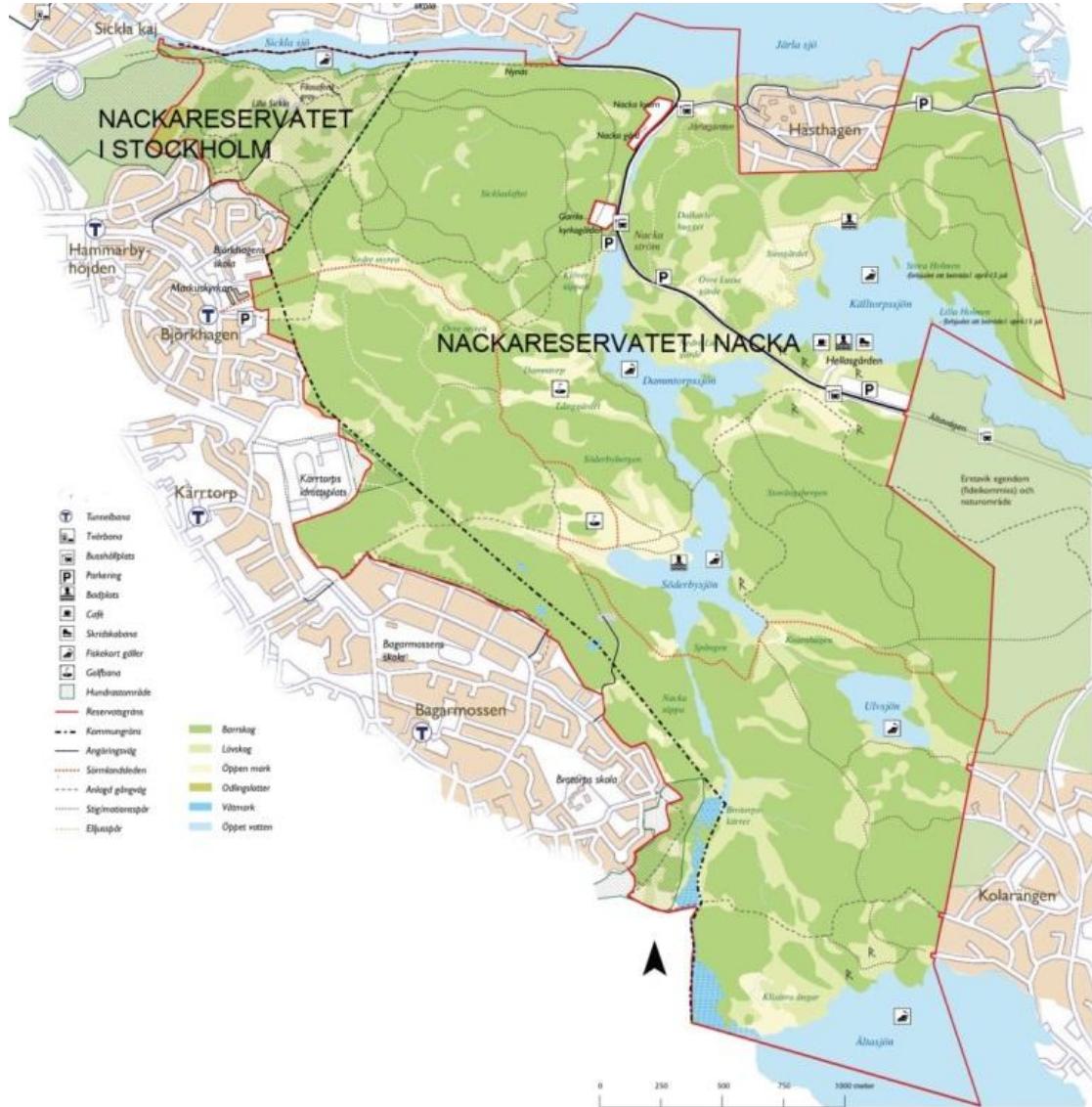
Nackareservatet i Nacka ligger cirka 5 km öster om centrala Stockholm. Det är ett mycket välbesökt friluftsområde och är 730 ha stort. Med cirka 3-4 miljoner besökare per år är det Sveriges mest besökta naturreservat. Reservatet ligger inom Nacka kommun, men ägs och förvaltas av Fastighetskontoret Stockholms stad. I öster gränsar Nackareservatet till fideikomissen Erstaviks stora ägor

REMISS 2016-05-25

och i söder till Flatens naturreservatet. I väster gränsar det till Nackareservatet i Stockholm som ägs av Stockholm stad genom exploateringskontoret och förvaltas av Stadsdelsförvaltningen i Skarpnäck.

När Nackareservatet i Nacka blev naturreservat år 2007 tog man fram en skötselplan för området. Den behöver nu utvecklas och uppdateras. Skötselplanen ska ta hänsyn till de tre viktigaste värdena i Nackareservatet; friluftslivet, naturmiljön och kulturmiljön.

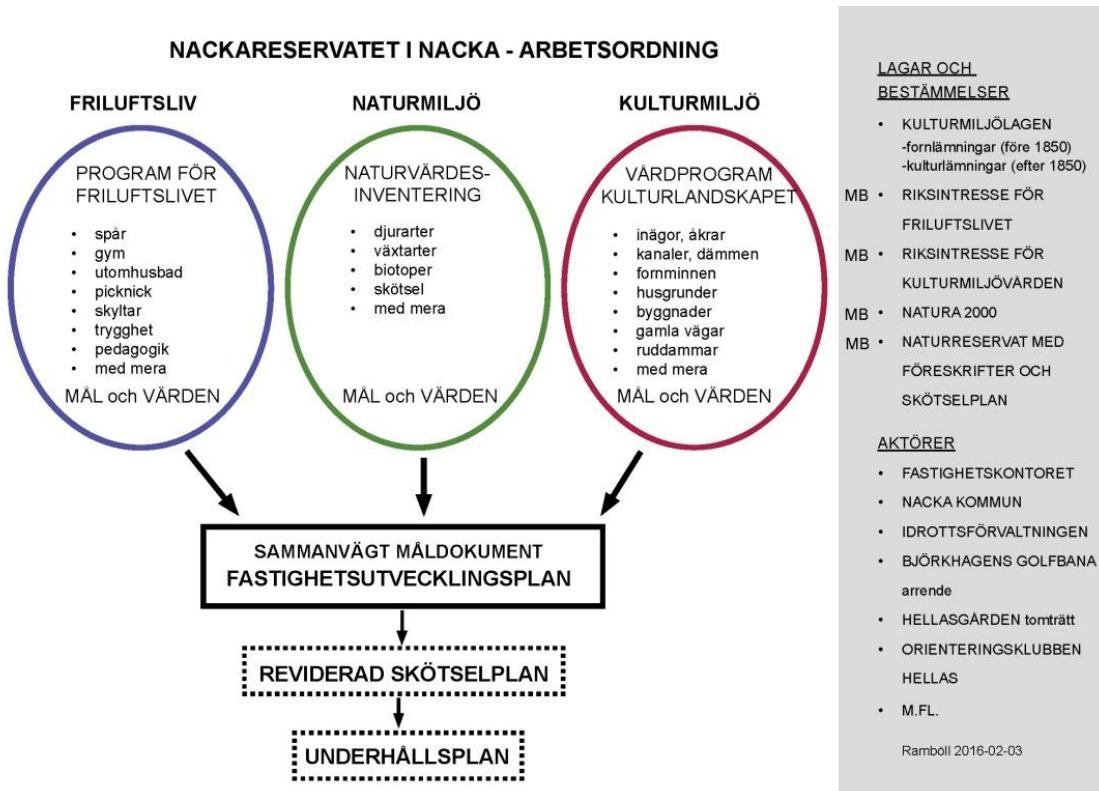

Nackareservatet i Stockholm och Nackareservatet i Nacka kommun.

Innan genomförande av denna Fastighetsutvecklingsplan har ett Vårdprogram för kulturlandskapet i Nackareservatet i Nacka, en Naturvärdesinventering samt ett program för friluftslivet arbetats fram. Med utgångspunkt från dessa fördjupade studier har gemensamma målformuleringar utarbetats och redovisats i denna Fastighetsutvecklingsplan. Målformuleringarna ska sedan ligga till grund för den nya skötselplanen.

REMISS 2016-05-25

Fastighetsutvecklingsplaner (FUP)

Fastighetskontoret förvaltar många olika fastigheter med skiftande verksamheter. För att få en klar bild över fastigheternas potential och optimera användandet behövs ett systematiskt arbete där fastigheternas nuvarande status och framtida möjligheter kartläggs och analyseras.

Syftet med denna Fastighetsutvecklingsplan är att förenkla förvaltningen, ta tillvara på de olika värdena i landskapet; friluftslivet, natur- och kulturmiljön samt att få dessa att samverka på ett ändamålsenligt sätt.

Slutsatser

Det är förhållandevis få konfliktpunkter mellan de olika intresseområdena i Nackareservatet; friluftslivet, natur- och kulturvärdena. I många fall samverkar och förstärker målen varandra. I de fall motstående intressen finns är det särskilt viktigt att studera fastighetsutvecklingsplanens mål vid framtida åtgärder.

REMISS 2016-05-25

Aktörer

- Nackareservatet i Nacka, Erstavik 6:1, ägs av Stockholm stad och förvaltas av Stockholms Fastighetskontor.
- Nacka kommun beslutar om skyddsföreskrifter och skötselplan.

-Idrottsförvaltningen anlägger och förvaltar idrottsanläggningar (spår, bad mm).

Fastighetskontorets hyresgäster:

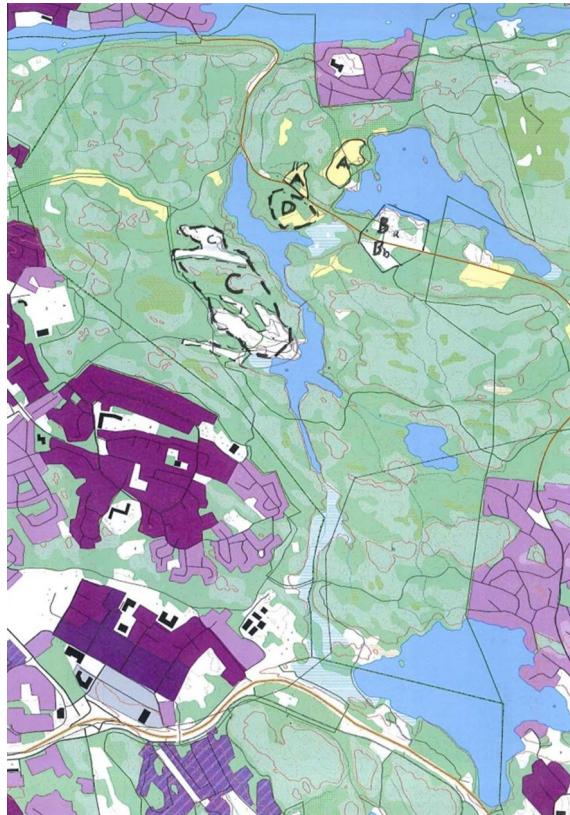
- Motionsgården Hellasgården, Erstavik 6:7 och Erstavik 6:8 upplåts med tomträttsavtal till Garantföreningen Hellas friluftshem som i sin tur hyr ut till Orienteringsklubben Hellas med flera.
- Ett markområde vid Stengärde och övre Lussegärde upplåts med arrende till Garantföreningen Hellas friluftshem för fotbollsgolf. gällande avtal går ut 2018-09-30 och måste sägas upp 6 månader innan.
- Björkhagens Golfklubb arrenderar golfbanan med byggnader och sköter området och byggnaderna själva.
- Olika intresseföreningar.
- Fårbete vid Nedre Lussegärde.
- Hyresgäster vid Nacka ström.

Hellasgården

REMISS 2016-05-25

Påbörjad Arrendekarta kompletteras

- A. Garantföreningen Hellas friluftshem. Tomträtsavtal
- B. Garantföreningen Hellas friluftshem. Arrende
- C. Björkhagens golfklubb. Arrende
- D. Fårfarm. *Arrende?*

Historik

Nackareservatet har varit bebott sedan åtminstone stenåldern och det finns många forn- och kulturhistoriska lämningar. Området kring Nacka ström är riksintresse för kulturmiljövården tack vare att Gustav Vasa lät anlägga hammarsmedjor här i mitten av 1500-talet.

Nackareservatet i Nacka utgör i stora drag samma område som Nacka gårds markäga 1723. Hela området bidrog med vattenkraft genom grävda kanaler till sjöarna som dämdes för att kunna reglera vattenmängden över året. En tydlig kanal finns kvar och troligtvis rester av andra. Jordbruk bedrevs i mindre skala. Här har funnits en handfull torpbostäder, varav det endast återstår några husgrunder. Det finns rester från det tidigare hävdade kulturlandskapet i form av exempelvis inägor, åkrar och hagmaker, murar, ruddammar, hassellundar. Markområdet köptes av Stockholm stad 1939.

Friluftsverksamheten har anor från slutet av 1890-talet då pojkar från Södermalm bedrev friluftsliv och enklare sportövningar vid Källtorpssjön.

REMISS 2016-05-25

1942 fick sim- och orienteringsklubben Hellas hyra ett stort markområde vid Källtorpssjön och samma år togs den första bastubyggnaden i bruk. Nuvarande Hellasgården uppfördes i samband med detta. Fram till 1940-talet bedrevs mindre jordbruk inom Nackareservatet i Nacka. Efter andra världskrigets slut upphörde det helt. 1948-års skogsvårdslag innebar att man planterade igen vissa åkrar med gran. En del granplanteringar har skett i lövskogarna så sent som under 1970- och 80 talen. 2007 blev området Naturreservat och en skötselplan med avseende på de tre olika värdena upprättades, friluftsliv, naturvärden och kulturvärden utifrån de skyddande lagar.

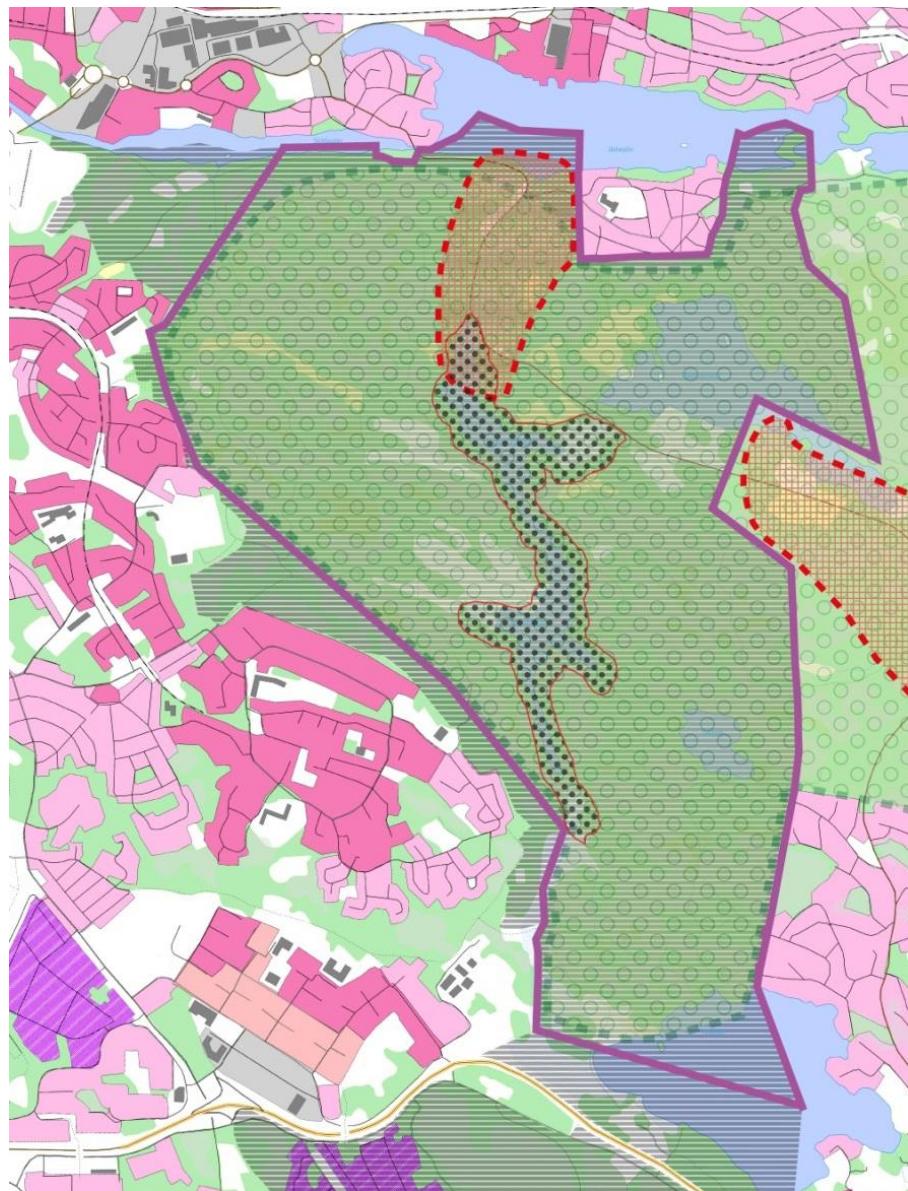

Karta över Nackareservatet från 1723

REMISS 2016-05-25

Områdesspecifika lagar och bestämmelser

LAGSKYDD

Förklaringar

- Nackareservatet i Nacka
- Naturreservat
- Natura 2000 (Riksintresse)
- Riksintresse för kulturmiljö
- Riksintresse för friidrott

Karta över Nackareservatens olika lagskydd.

REMISS 2016-05-25

Riksintresse för Kulturmiljövård

Citerat ur: Riksintressen Stockholm. Riksantikvarieämbetet. 2009-09-09.
Nacka ström AB 53 , Nacka socken

Motivering:

Tidig industriell miljö baserad på vattenkraften i Nacka ström, vilken speglar förutsättningarna för den äldsta industriella verksamheten i Stockholmstrakten. Miljön visar på en mångsidig industriutveckling från Gustav Vasas tid till 1800-talet, som givit upphov till senare industrietableringar på andra platser.

Uttryck för riksintresset:

Nacka ström med forsande vatten, dammar och lämningar av produktionsanläggningar och ekonomibyggnader för olika slags tillverkning och från skilda tider. Den gamla vägsträckningen. Platsen för Nacka kapell från 1600-talet med kyrkogård och klock-stapel.

Nackareservatet, naturreservat i Nacka Kommun

Motiv för Nackareservatet

Syftet med naturreservatet Nacka är att bevara ett stort sammanhängande frilufts- och naturområde – en värdekärna i den regionala grönstrukturen-med omfattande möjligheter till rekreation intill en tätbefolkad del av Stockholmsregionen. Syftet är också att bevara områdets omväxlande topografi och dess rika variation av skogstyper, kärr, sjöar och kulturmark. Avsikten med reservatet är vidare att främja områdets mångsidiga friluftsutnyttjande, biologiska mångfald och kulturvärden.

En gynnsam bevarandestatus skall upprätthållas för de arter och naturtyper som angivits för Natura 2000-området Söderbysjön, Dammtorpssjön enligt EU:s art och habitatdirektiv.

Naturreservatsbildningen skall inte hindra dagens eller framtida sportaktiviteter eller andra aktiviteter som sker med hänsyn till rekreation, friluftsutnyttjande, biologisk mångfald och kulturvärden.

Reservatets syften och skötsel har utformats för att kunna fungera tillsammans med friluftsaktiviteter, kulturmiljövård och naturvård i de områden i östra Stockholm som gränsar till reservatet.

Riksintresse för Friluftsliv

Nackareservatet i Nacka ingår tillsammans med Erstavik i ett riksintresse för friluftslivet.

Ur: Riksintressen Stockholm. Riksantikvarieämbetet. 2009-09-09.

Områdesnummer och namn:

FRO01005 NACKA-ERSTAVIK

REMISS 2016-05-25

Kommun: Nacka

Naturgeografisk region: 24 Svealands sprickdalsterräng med lerslätt达尔.

Rangordnade intresseaspekter: Strövande, turåkning på skidor, naturstudier, cykling, bär- och svampplockning, kulturstudier, bad, friluftsfiske, skridskofärder.

Urvalskriterier (rangordnade):

- Utsökt goda förutsättningar för strövande och skidåkning
- Särskilt goda tillfällen till bär- och svampplockning
- Särskilt goda förutsättningar för positiva upplevelser, natur- och kulturstudier.

Se även: www.raa.se/publicerat/varia2009_34.pdf

Förutsättningar för att områdets värden ska bestå:

Området bibehålls som ett oexploaterat strövområde. Anläggningar för friluftslivet underhålls. Områdets funktionella sammanhang med riksobjekt F AB 7 Tyresta-Åva (vandringsleder, spårpreparering, vägundergångar mm) behålls. Områdets värden reduceras starkt om området eller delar av detsamma tas i anspråk för bebyggelse, vägar, eller liknande fysisk exploatering. Skogsbruket bör bedrivas med stor hänsyn till friluftslivet, vilket innebär att stora ytor med hållmarkstallskog bör undantas från åtgärder. Ängs- och hagmarker bör bibehållas öppna.

Planering och säkerställande:

Området är redovisat i länsstyrelsens naturvårdsprogram.

Områdets huvuddrag:

Nacka friluftsområde och Erstavik bildar tillsammans ett stort, sammanhängande, obebyggt område i sydöstra Storstockholm. Naturen är mycket växlande med granskogar, hållmarkstallskogar, lövskogar, hagmarker, åkrar, kärr och sjöar. Delar av området har särskilt höga naturvärden. Dessa är i Nackareservatet: Söderbysjön-Dammtorpsjön- Nackabäcken- Dammsjön.(Se beskrivningarna i naturvårdsprogrammet 82.6-82.10)

Friluftsanläggningar finns främst i den västra delen. (Nacka friluftsområde) som ägs av Stockholms kommun. Vid Källtorpssjön ligger Hellasgården med bland annat motionscentral, bollplaner, motionsspår, tennisbanor, fasta orienteringskontroller, skidbacke, friluftsbad och servering. Härifrån utgår även längre skid- och vandringsleder som sträcker sig genom hela området. Bl a passerar Sörmlandsleden genom området. Områdets sjöar ger goda förutsättningar för skridskoturer, speciellt på försäsongen, (november-december). Dammtorpsjön, Källtorpsjön, Söderbysjön och Ulvsjön är kortfiskevatten.

REMISS 2016-05-25

De goda förutsättningarna för ett mångsidigt friluftsnyttjande samt den omedelbara närheten till Stockholm gör området till ett av landets mest besökta frimråden.

Natura 2000

Natura 2000 är EU:s nätverk av värdefulla naturområden. Syftet är att värna om naturtyper och arter som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse. Många av länets Natura 2000-områden är skyddade som naturreservat. Till varje Natura 2000-område finns en bevarandeplan som bland annat beskriver områdets värden.

Natura 2000-områden har ett särskilt starkt lagsskydd; områdena är av riksintresse enligt 4 kap. MB och omfattas även av bestämmelser i 7 kap. 27, 28, och 28a §§MB, tillstånd krävs för alla åtgärder.

Bevarandesyfte/-mål för Söderbysjön-Dammtorpssjön

Det övergripande syftet med Natura 2000-området är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för de i området utpekade arterna och naturtyperna. Vad detta innebär i detta område uttrycks i följande mål:

- Naturligt eutrofa (näringrika) sjöar med nate eller dybladsvegetation(3150).
- Ädellövskog i branter (9180)
- Klippvegetation på silikatrika bergsslutningar (8220)
- Citronfläckad kärrtrollslända (1042)
- Bred paljettdykare (1082), skalbagge.

Citronfläckad kärrtrollslända

Citronfläckad kärrtrollslända lever i vegetationsrika dammar, myrgölar, mindre sjöar och i deltaområden, samt i tätt bevuxna vikar av större sjöar. I södra Sverige kan arten lokalt vara tämligen allmän i igenväxande torvgravar. Förekomst av öppna vattenytter är nödvändigt under äggläggning. Frånvaro av fisk är gynnsamt. Larven förekommer i strandnära vatten där den lever som rovdjur på vatteninsekter och kräftdjur.

Hotbild: Beskuggning av småvatten genom tillväxt av skog är en sannolik hotfaktor mot enskilda populationer. Arten är starkt gynnad av solexponering. Se vidare: www.naturvardsverket.se/upload/stod-i.../vi_citronflackad_karrtrollslanda.pdf

Bred paljettdykare

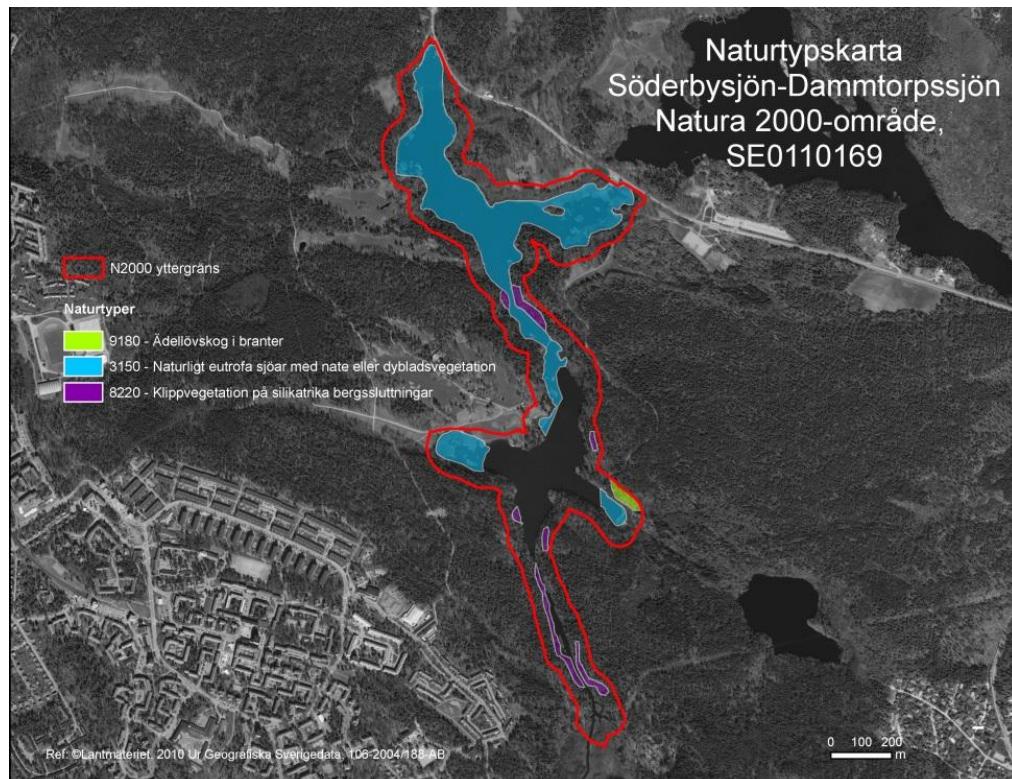
Bred paljettdykare lever i sjöar och djupare vatten, ofta i miljöer med tät strandvegetation. De är främst påträffad i skyddade solöppna lägen i mindre klarvattensjöar och måttligt dystrofa sjöar i skogsterräng. Särskilt under vintern är arten knuten till strandzonen där den uppehåller sig bland vegetation i form

REMISS 2016-05-25

av starr, säv eller vitmossa. Förekomsten av helt öppet vatten förefaller vara ett krav.

Hotbild: övergödning, igenfyllning av vattensamlingar, dränering, vattenuttag.
Se vidare: www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet.../vl_bred_pajettedykare.pdf

Karta över Natura 2000-området i Nackareservatet.

Fornlämningar

Fornlämningar är lämningar daterade före 1850, skyddas enligt 2 kapitel i Kulturmiljölagen. De får inte tas bort, förändras, överplanteras eller övertäckas utan tillstånd från Länsstyrelsen.

Övrig kulturhistorisk lämning

Övrig kulturhistorisk lämning är objekt som är daterad senare än 1850. De skyddas av Skogsvårdslagen. Om man planerar åtgärder som berör en kulturhistorisk lämning ska man först samråda med Länsstyrelsen.

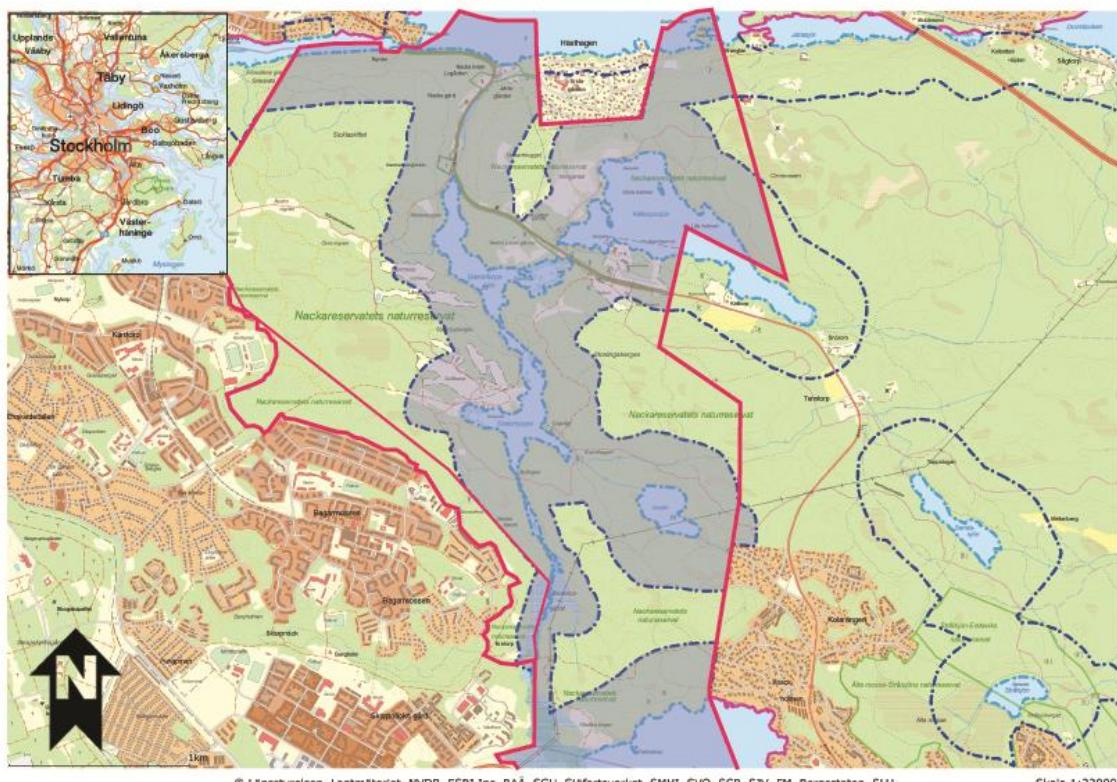
Strandskydd

Generellt strandskydd på 100 m råder idag kring hela Söderbysjön. Utvidgat strandskydd på 300 m råder kring norra och nordöstra delen av Ältasjön, norra,

REMISS 2016-05-25

västra och östra stranden av Söderbysjön, kring hela Källtorpsjön, Dammtorpsjön, Ulvsjön.

Karta över strandskyddets utbredning.

Biotopskydd

I Miljöbalken finns ett biotopskydd för stenmurar i jordbruksmark. Biotopskydd gäller för muren vid Stengärde. Skyddet är formulerat som att muren med åtminstone ena sida ska veta mot jordbruksmark ”åker, betesmark eller annan jordbruksmark.” Muren vid Stengärde vetter mot ängs- och gräsmark som slås några gånger per säsong.

Generella dokument och bestämmelser

Vision 2040

Stockholm växer 1 miljoninvånare 2030

Ev områdesvision som Vision Söderort 2030

Idrottspolitiska programmet

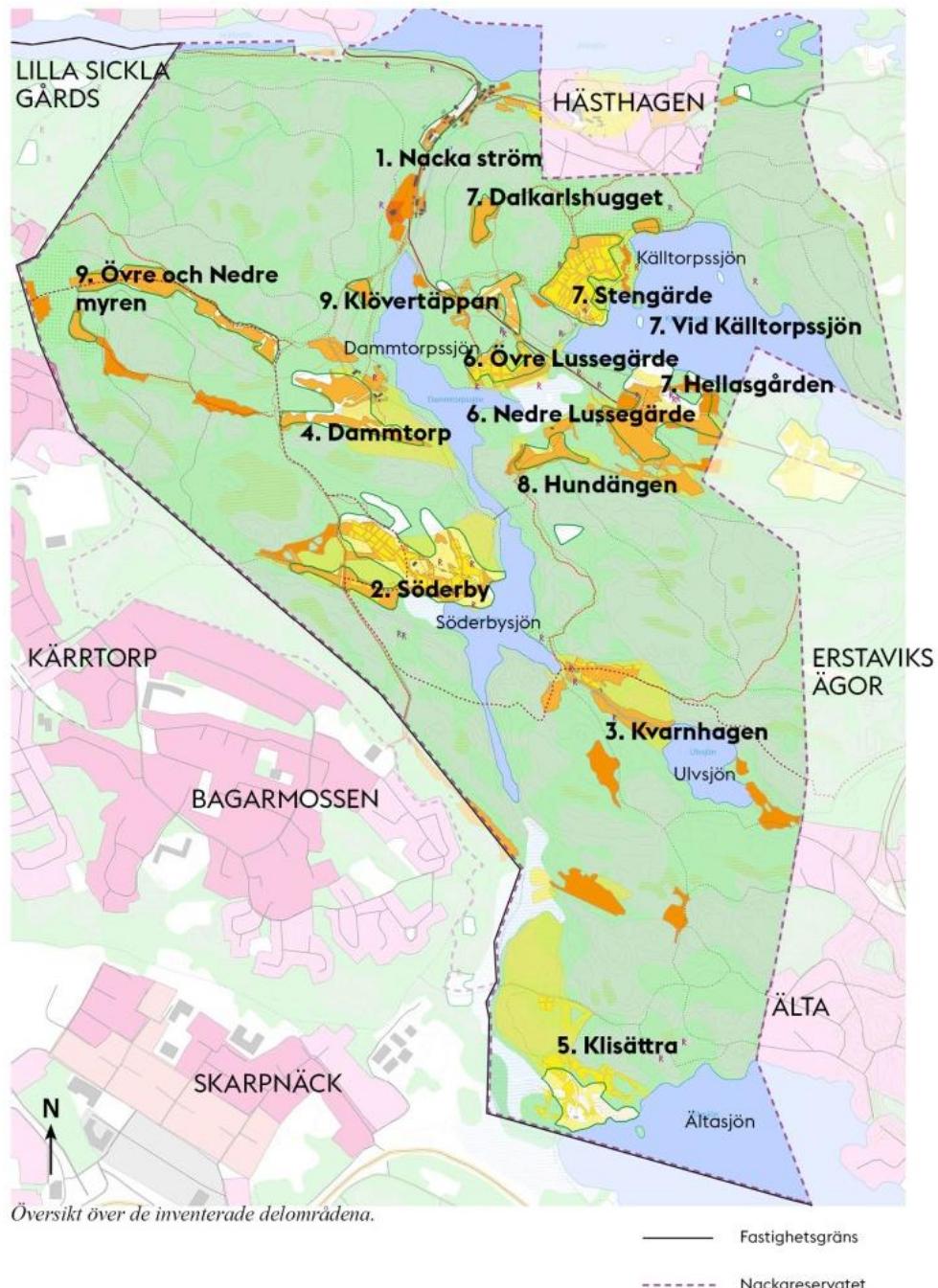
Kultur i ögonhöjd

REMISS 2016-05-25

Nulägesbeskrivning

Karta över Nackareservatet i Nackas olika delområden.

Naturmiljö

Nackareservatet ingår som en del i Tyrestakilen i Stockholms gröna kilar. Nackareservatet ligger i ett kuperat sprickdalslandskap, främst bestående av skogsmark. Här finns barrskogsdominerade bergknallar samt lägre partier som domineras av bland- och lövskog. I fuktigare sänkor och på marker som

REMISS 2016-05-25

tidigare var åkrar växer granplanteringar. Här finns även öppna markområden som tidigare var åker och ängar och som idag har olika användningsområden som golfbanor, olika typer av rekreationsytter, parkeringsplatser eller färbete.

I stort sett all mark är på ett eller annat sätt kulturpåverkad, även barrskogen som betades förut. De öppna områdena var tidigare åker eller äng. Även de igenvuxna lövängarna där det idag växer bland annat ädellövträd och hassel bär tydliga spår av hävd.

Friluftslivet

Nackareservatet är ett av de mest besökta naturreservaten i Sverige.

Anledningen är det tätortsnära läget och att det erbjuds en rad olika aktiviteter för alla åldersgrupper och intressen.

Det finns konfliktpunkter som behöver studeras närmare för att så många som möjligt ska bli nöjda. Några av konflikterna är mellan:

- Cyklister och fotgängare/joggare
- Fotgängare/joggare och skidåkare
- Terrängcyklister och naturvärden
- Kanoter och naturvärden
- Skidåkare och golfklubben
- Motionärer och lösspringande hundar

För att minimera dessa konflikter krävs både kort- och långsiktiga åtgärder. Idag är skidspåren på vissa ställen för smala, skyltningen bristfällig, cyklingen begränsad och budgeten låg. Intresset för dessa frågor ökar dock alltjämt vilket innebär att satsningar som tidigare varit omöjliga kanske kan bli verklighet.

I samband med att skyltar och markeringar läggs till och förtydligas kommer orienterbarhet, tillgänglighet och upplevd trygghet öka vilket stärker de redan starka värden som reservatet besitter ur friluftssynpunkt. Det är också viktigt att markera de särskilda cykelstigarna och förtydliga informationen vid reservatets entréer så att alla användare vet vilka villkor som gäller. En anledning till konflikt kan vara att det inte är tydligt om vilka regler som gäller.

När stadens medborgare blir allt fler och arbetet tenderar att bli mer stillasittande ökar värdet på områden med höga naturvärden. Närlheten till reservatet är ovärdeelig och kostnaderna för att sköta reservatet är trots allt relativt låga i förhållande till det samhällsekonomiska värde det kan ge för våra medborgare i form av ökad folkhälsa och livskvalitet.

REMISS 2016-05-25

Kulturmiljö

Området kring Nacka ström utgör riksintresse för kulturmiljövården på grund av bruksmiljön som började med Gustav Vasas hammarsmedjor i mitten av 1500-talet. Nackareservatet i Nacka utgör i stora drag samma område som Nacka gårds markäga 1723. Hela området bidrog med vattenkraft genom grävda kanaler mellan sjöarna som dämdes för att kunna reglera vattenmängden över året. Det strömmande vattnet, murar och vattenrännor och en del byggnader finns fortfarande kvar av den gamla bruksmiljön.

Lämningar

För mer detaljerade beskrivningar av fornlämningar se Vårdprogram för kulturlandskapet i Nackareservatet i Nacka.

1. Nacka ström

- RAÄ 219. Galgbacke.
- RAÄ 244. Husgrund. Möjligt efter klockstapel.
- RAÄ 248. Färdväg från 1600-talet.
- RAÄ 243. Ristning i berghäll från sekelskifte 1800/1900.
- RAÄ 245. Plats med tradition. Lasse Majas sten.

2. Söderby

- RAÄ 99:1. Bygårdstomt. Läget för Gamla Söderby
- RAÄ 132:1-2 Fornlämningsliknande lämningar.
- RAÄ 180. Fundament från sågverk, början 1900-talet.
- RAÄ 181. Husgrund
- RAÄ 182. Gårdstomt
- RAÄ 184. Husgrund foderlada

3. Kvarnhagen

- RAÄ. 89:1. Gårdssgravfält
- RAÄ. 18:1. Husgrund
- RAÄ. 183. Husgrund
- RAÄ. 257. Vattenkanal

4. Dammtorp

- RAÄ. 139. Gårdstomt

5. Klisätra/Tvisteparken

- RAÄ 17:1. Stensättning brons- eller järnålder.
- RAÄ 22:1. Stensättning brons- eller järnålder.

6. Övre och nedre Lussegärde

- RAÄ 87:1. Fossil åker

REMISS 2016-05-25

RAÄ 88:1-2. Stensättningar från brons- eller järnålder

7. Källtorpssjön

RAÄ 50:1. Stensättning från brons- eller järnålder

RAÄ 92:1. Stensättning, gravar från brons- eller järnålder

RAÄ 93:1. Stensättning, gravar från brons- eller järnålder

RAÄ 94:1. Stensättning, gravar från brons- eller järnålder

RAÄ 95 1-3. Stensättningar, gravar från brons- eller järnålder

RAÄ 140:1. Boplats. Sten-, brons-, järnålder, medeltid, Nyare tid

RAÄ 141. Skärvsten. Sten-, brons-, eller järnålder

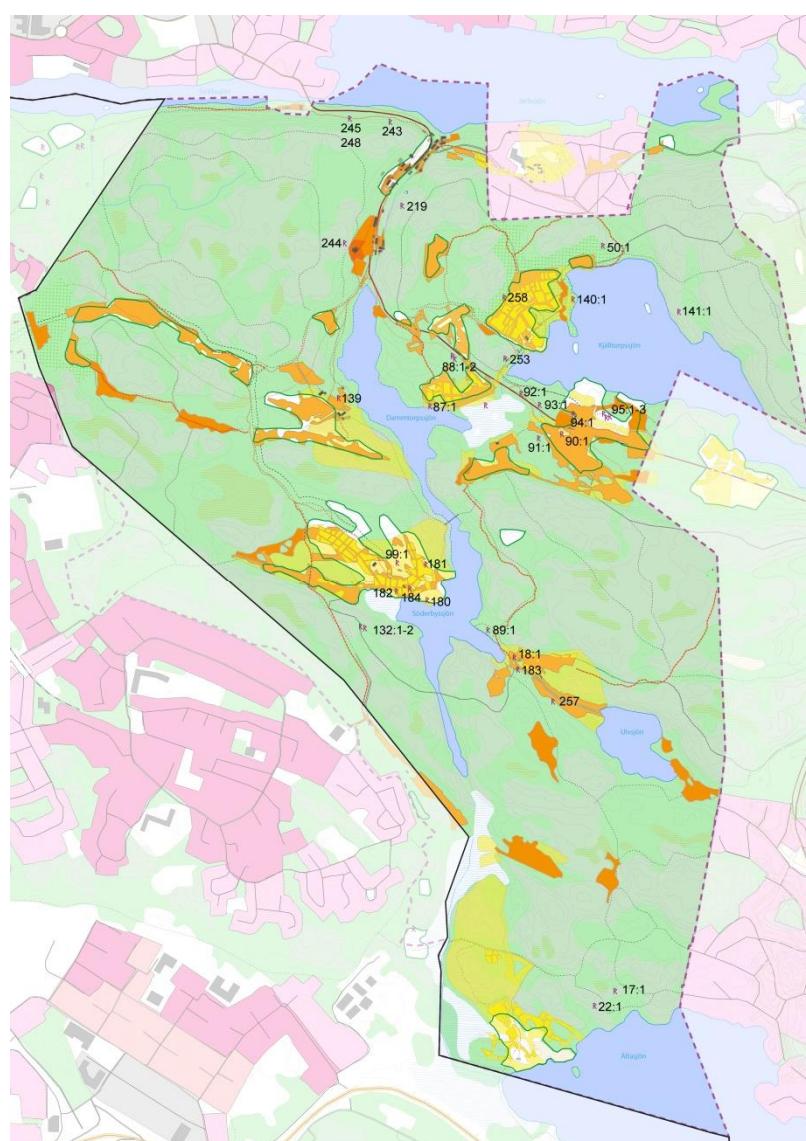
RAÄ 253. Stensättning, gravar från brons- eller järnålder

RAÄ 258. Stenmur. Hägnad. Järnålder, Medeltid, Nyare tid

8. Hundängen

RAÄ 90:1 Stensättning. Brons- eller järnålder

RAÄ 91:1 Röse. Bronsålder

REMISS 2016-05-25

Störningar och risker

Trafikbuller

Ältavägen alstrar buller längs hela sträckan där den passarer vid Nacka ström, Dammtorpssjön och Hellasgården.

Klisätra är bullerstört från Tyresövägen på andra sidan Ältasjön.
Trängsel på parkeringen vid Hellasgården kan i framtiden bli en störning.

Ombyggnad Ältavägen

Trafikverket planerar en utbyggnad av ett gång- och cykelstråk längs Ältavägen som kan komma att påverka natur- och kulturmiljöer längs vägen.

Farligt gods

Ältavägen har inskränkningar för trafik med farligt gods.

Potentiellt förorenade områden

I Nacka kommun planeras en tipp (2015) vid Tyresöleden, Lindalen i Ältasjöns avrinningsområdet.

Ältavägen och Rättarstugan vid Nacka ström

Byggnader

Nacka ström

Tre byggnader vid Nacka ström ingick i en bebyggelsehistorisk inventering, 2015. De ägs och förvaltas av Fastighetskontoret.

REMISS 2016-05-25

Snickeriet- tidigare Nedre kvarn uppfördes 1872. Byggnaden används som snickeri sedan 1940-talet.

Magasinet, tidigare Mellankvarn - uppfördes under tidigt 1800-tal. Byggnaden används idag som magasin.

Rätтарstugan - parstuga för rättaren vid Nacka gård, typisk bostad för bönder i länet fram till 1800-talet. Byggnaden används idag som magasin.

Hellasgården

Hellasgården, servering
Bastubyggnader
Vandrarhemsstugor
Toalettbyggnad
Klubbhus för orienteringsklubben
Fler byggnader ovanför bastun.

Björkhagens golfklubb

Klubbhus och servering.
Portliderhus flyttad 1847 från Långbystrand i Malung-Sälens kommun.

Tillgänglighet - entréer

Nackareservatet nås lätt med kollektivtrafik från Stockholm antingen med tunnelbanans linje 17 till Björkhagen eller med buss till Hellasgården.

En större parkering finns vid Hellasgården, och vid Nacka gamla kyrkogård vid Ältavägen. Vid övriga entréer finns mindre parkeringsplatser i form av gatuparkering i bostadsområdena.

Vissa gångvägar är helt eller delvis tillgängliga bland annat en som börjar mellan Hellasgården och Hästhagsbadet samt en som går mellan entrén vid Björkhagen och Björkhagens golfbana.

REMISS 2016-05-25

Entréer:

De fetmarkerade entréerna är de största.

1. Hellasgården. Parkering, buss

2. Nacka gamla kyrkogård. Parkering, buss

3. Hammarby sjöstad/Sickla. Ligger i Nackareservatet i Stockholm.

4. Björkhagen. Tunnelbana. Ligger i Nackareservatet i Stockholm.

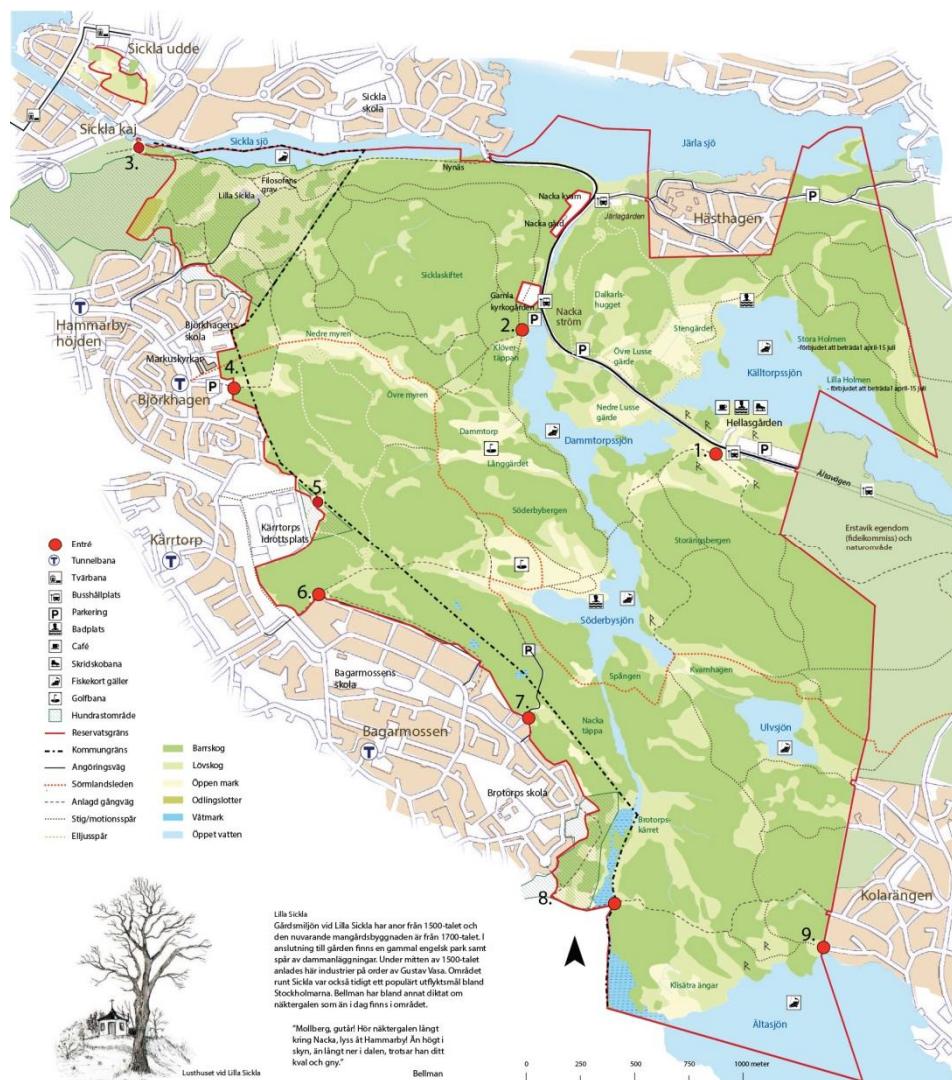
5. Kärrtorps IP. Ligger i Nackareservatet i Stockholm.

6. Bagarmossen södra. Ligger i Nackareservatet i Stockholm.

7. Bagarmossen norra. Ligger i Nackareservatet i Stockholm.

8. Brotorp. Ligger i Nackareservatet i Stockholm.

9. Älta

Karta över de viktigaste entréerna till Nackareservatet

Trygghet och säkerhet

Mellan Björkhagen och parkeringen vid Nacka gamla kyrkogård finns en belyst hårdgjord väg.

REMISS 2016-05-25

Flera motionsspår är elljusspår.

Ältavägen mellan dämmet vid Nacka gamla kyrkogård och Hellasgården saknar övergangsställen och har dålig sikt på vissa ställen vilket kan utgöra en säkerhetsrisk.

Teknisk försörjning

Idrottsförvaltningen sätter upp och tömmer skräpkorgar och soptunnor.

Tillstånd

Vattendom från 1979-12-20 medger rensning mm i Ältasjöns utloppsså i Nacka och Stockholms kommuner.

En kraftledningsgata går genom den södra delen av Nackareservatet.

Pågående samråd

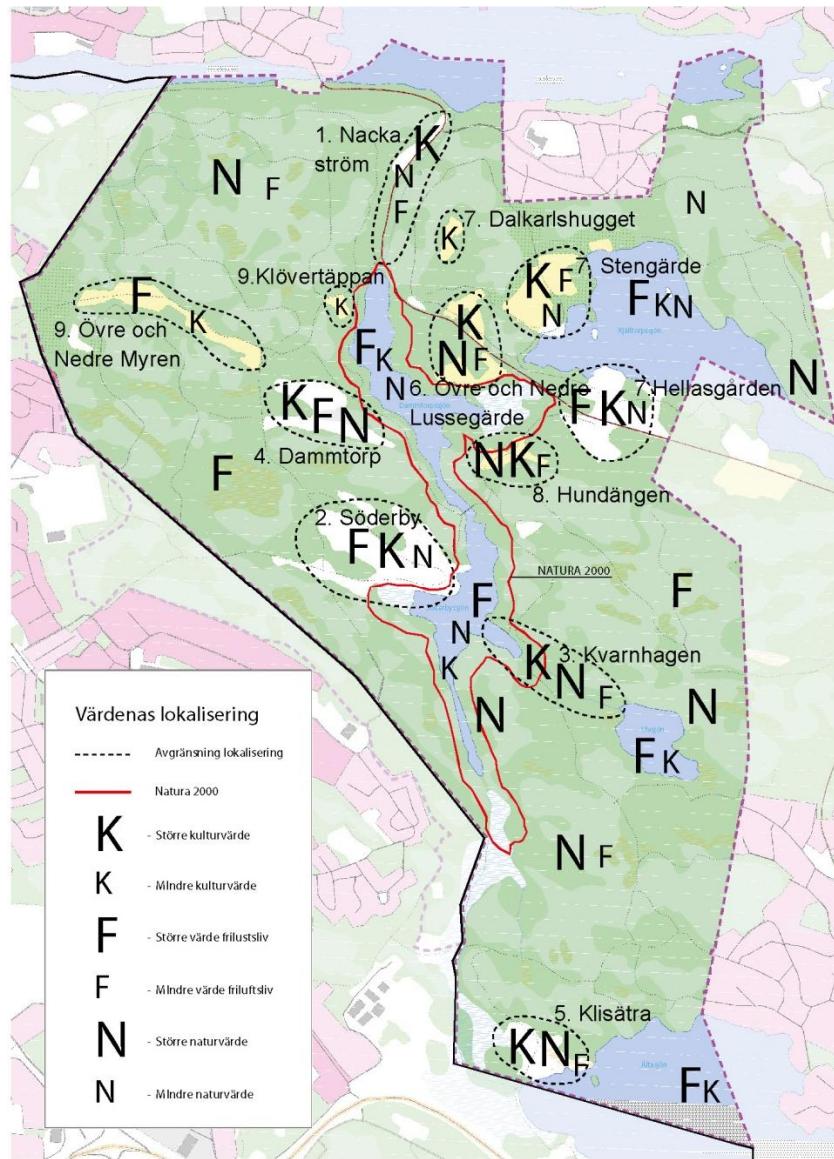
Trafikverket planerar en breddning av gång och cykelstråket längs Ältavägen. Det regionala cykelstråket Ältastråket är cirka 10 km långt och löper längs väg 260 i Nacka. Delar av stråket går genom Nackareservatet i Nacka, från Nacka ström till Hellasgården. Målet är att förbättra trafiksäkerheten och framkomligheten på nuvarande gång- och cykelväg. Eventuella intrång i reservatet innebär att reservatsgränsen måste justeras.

REMISS 2016-05-25

Värdenas lokalisering idag

Inom Nackareservatet i Nackas domineras olika värden på olika ställen. Kartan syftar till att åskådliggöra detta på ett enkelt sätt.

Kartan ska uppdateras

1. Nacka ström

K: Riksintresse, byggnader, Gustav Vasa, strömt vatten

N: Bäckdal, ädellövträd, talltickle

F: Fiske

2. Söderby

F: Bad, golf, vandring, skridskor, Sörmlandsleden

K: Fornlämningar, historiskt landskapsrum

N: Trädklädd betesmark, ek, hassel, örter. Natura 2000

REMISS 2016-05-25

3. Kvarnhaven

- K:** Fornlämningar, kanal, gravfält
N: Sydvänd sluttning, snokar, ekar, hassel, block
    Natura 2000
F: Motionsspår, vandring

4. Dammorp.

- K:** Gammal gårdsmiljö, fornlämning
F: Golf, vandring, Sörmlandsleden
N: Strandskog med al mm. Natura 2000

5. Klisätra

- K:** Öppna slättade och hässjade ängar, tidigare gårdsplägen
N: Grova ekar
F: Vandring, motionsspår

6. Övre- och Nedre Lussegärde

- K:** Historiskt landskapsrum, fornlämningar, ruddammar
N: Hassellund, grova ekar, fårbete
F: Frisbeegolf

7. Vid Källtorpssjön

- Hellasgården
F: Friluftsgård; bad, bastu, utegym, tennis, pulka, plogad skridskobana,
spårcentral, barngrupper, picknick, orientering, fotboll,
K: Fornlämningar, friluftshistoria
N: Ädellövskog, ek, lund

Stengärde

- K:** Fornlämningar, stengärdsgård, historiskt landskapsrum
F: Frisbeegolf, bad
N: Ädellövskog, hassellund, örter-insekter, fjäril

Dalkarlshugget

- K:** Historiskt landskapsrum

8. Hundängen

- N:** Strandskog med al mm. Natura 2000
K: Husgrund, fornlämningar, historiskt landskapsrum
F: Barngrupper

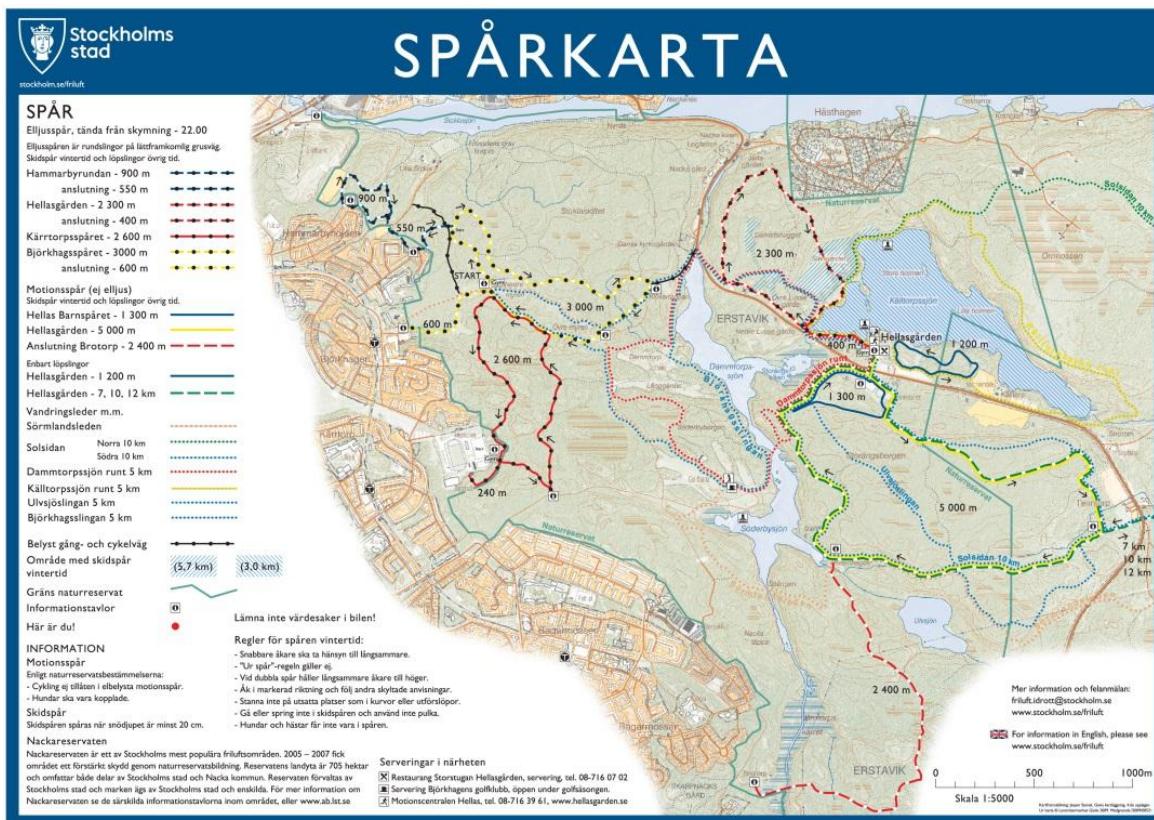
REMISS 2016-05-25

9. Nedre och övre Myren

F: Barngrupper, picknick, utegym, hundrastgård, motionsspår, vandring
K: Historiskt landskapsrum

9. Klövertäppan

K: Historiskt landskapsrum

10. Sjöarna i Nackareservatet

Källtorpssjön:

F: Bad, skridskor, fiske med kort
K: Vatten till Nacka ström, dämme
N: Naturligt näringssättig

Dammtorpssjön

F: skridskor, paddling, fiske med kort
N: Natura 2000, Vattenaloe
K: Vatten till Nacka ström, dämme

Söderbysjön

F: Bad, skridskor, fiske med kort
N: Natura 2000, Vattenaloe
K: Vatten till Nacka ström, kanal från Ulvsjön

REMISS 2016-05-25

Ältasjön

- F: Bad, skridskor, fiske med kort
K: Vatten till Nacka ström

Ulvsjön

- F: fiske med kort
K: Vatten till Nacka ström, kanal till Söderbysjön

Analys

SWOT-analys hela reservatet

Styrkor

- Stort sammanhängande friluftsområde med 3-4 miljoner besökare per år.
- Stora värden för friluftslivet, kultur- och naturvärden.
- Ingen biltrafik i reservatet
- Stora delar av området är otillgängligt, vilt och orört.

Svagheter

- Olika förvaltningar sköter de två delarna, med olika nivåer på skötseln.
Exempelvis motionsspårens kvalitet.
- Vissa spårsträckor saknas för att binda ihop ett längre motionsspår över hela Nackareservatet.
- Vissa spår behöver rustas upp.
- Konflikter mellan olika användargrupper.
- Tydliga informationsskyltar vid entréerna om när cyklister och orienterare inte får vistas i skogen på grund av häckande fåglar saknas.
- Slitage där många samlas t ex Övre Myren vid Björkhagen.
- Slitage av mountainbikes i skogsmark.
- Igenväxning

Hot/Risker

- Risk för att det blir mycket hårt tryck på området, särskilt när det flyttar in fler män till längs den västra gränsen av Nackareservatet speciellt vid entrén vid Björkhagen/Övre Myren men även vid Hellasgården där det samlas många män samtidigt.

REMISS 2016-05-25

-Trängsel på Hellasgårdens särskilt på helgerna.

-Ältavägen delar av reservatet i två delar.

Möjligheter

-Tydliggöra områdets intressanta historia genom att återskapa historiska landsskapsrum och platser som vuxit igen samt genom skyltning vid fornlämningar, boplatser och andra lämningar.

-Satsa på hållbara skötselmetoder exempelvis genom att utöka slätter med häst och slätterbalk samt hässja höet för att öka örtförekomsten och tydliggöra områdets kulturhistoria.

-Områdets skogar och öppna ängsmarker föreslås skötas med häst, se vidare avsnitt Hållbarhet.

-Införa mer djurbete.

-Anordna odlingslotter på tidigare hävdade områden, exempelvis Stengärde, Söderby, Kvarnhagen, Hundängen, Lusse gärde.

-Skapa fler serveringar, exempelvis vid Stengärde. En svårighet kan eventuellt vara dåliga bilförbindelser vid transporer av varor och sopor. Gamla torplägen skulle kunna vara bra lägen för serveringar.

-Öka informationen om Nackareservatets kultur och natur genom att anlägga kultur- och naturstigar. Skyltning, ”Ring till kulturen- skyltar”, ”Nackareservatets naturapp”, ”Nackareservatets kulturapp”,

-Helt eller delvis igenväxta eller granplanterade odlingsmarker kan återskapas för att ge nya platser och möjligheter för friluftslivet.

-Vid anläggandet av nya spår kan gamla vägdragningar lokaliseras och användas, helt eller delvis, exempelvis Klisätra för att förstärka historiska strukturer i landskapet.

- Planera för orördhet, ringa in områden dit man inte anlägger motionsspår, picknickplatser, aktiviteter och bad.

Delområden swot-analys och målbild

1. Nacka ström

Nacka ström utgör ett Riksintresse för kulturmiljövården. För riksintressets utbredning se kartan på sida 10. Nacka ström ligger i en dalgång mellan två

REMISS 2016-05-25

höjdryggar emellan vilka Nacka ån rinner. Området är idag starkt påverkat av Ältavägen vilket försvårar förståelsen för platsens historia. Fler äldre faluröda träbyggnader ligger längs vägen. Höga naturvärden som är kopplade till bäckdalen och rinnande vatten finns.

SWOT-analys:

Styrkor: Platsens långa och intressanta historia. Intressant topografi.

Fornlämningar. Riksintresse för kulturmiljövården.

Stora naturvärden: bäckdal

Svagheter: Ältavägens påverkan på platsen.

Kontakten med Nackabäcken är dålig. Svårt att gå längs vattendraget.

Mycket trafik.

Historiken är bristfällig förklarat, det saknas informationsskyltar.

Hot och brister:

Vägens och cykelbanornas utbyggnad. Utbyggnad av gång- och cykelvägen bör ske inom nuvarande vägbredd, helst minskas.

Byggnaderna har inget skydd och bristfällig skötsel.

Möjligheter:

Skapa en fin promenad längs vattnet.

Tydliggöra platsens riksintressanta historia genom beskrivande skyltar med text alternativt en mobilapp som berättar om historien som en anhalt i en kulturvandring.

Mål för delområde Nacka ström

K: Byggnaderna lagskyddas och vårdas. Se sid 37 i Vårdprogrammet

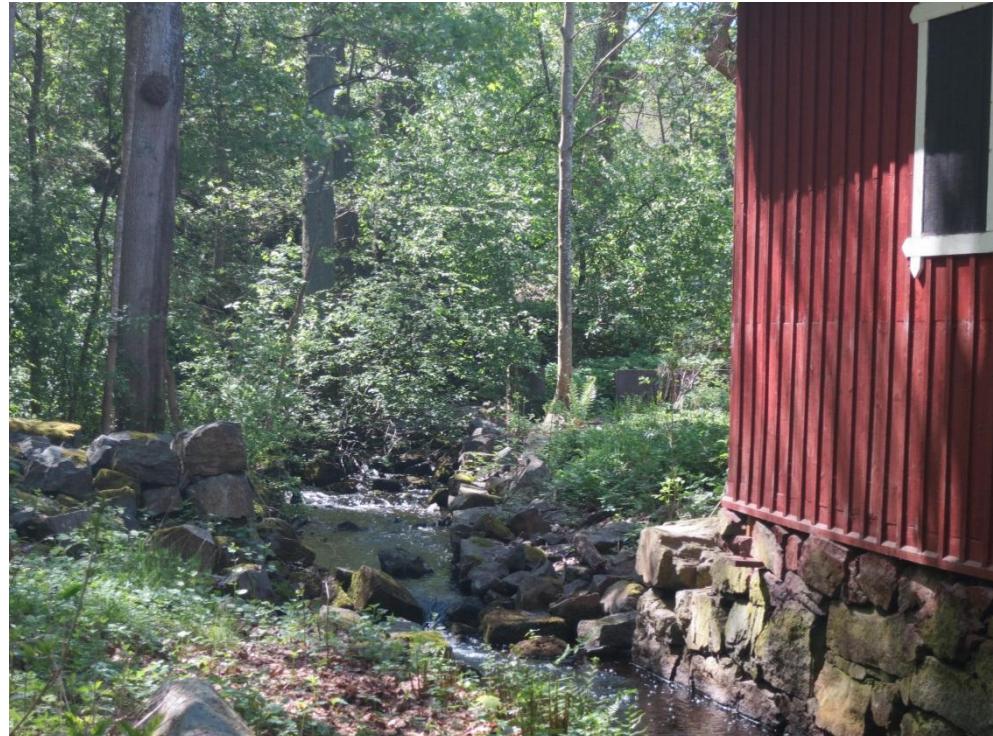
Fornlämningar sköts och röjs.

Skyltning av kulturvärdena, riksintressen.

N: Naturvärdesmålet är en lövskogsdominerad lundartad bäckravin med kontinuitet av äldre lövträd, hög jämn fuktighet och god tillgång på död ved. Bäcken skall fortsatt ha god tillgång på strömmande vatten och utgöra livsmiljö för strömvattenlevande arter samt grod- och kräldjur. Se Nackareservatet, Underlag naturvärden, inför uppdatering av skötselplan.

REMISS 2016-05-25

Rinnanande vatten vid Nacka ström. Magasinet

F: Biotopvård för havsöring i Nacka ån, se Friluftsprogrammet. Ökat fiske av havsöring. Eventuellt kan havsöringens krav komma i konflikt med övriga mål för arter och kulturmiljö vilket bör utredas.

Sätta upp skyltar vid entrén vid Nacka gamla kyrka för friluftslivet som informerar om vilka aktiviteter som får bedrivas var för att undvika konflikter mellan olika användare.

2. Söderby

Söderby är idag ett mycket omtyckt friluftsområde genom bland annat Söderbybadet med klippta gräsytor för solbad. Badet har karaktär av naturbad. Här ligger även Björkhagens golfbana.

SWOT-analys:

Styrkor: Naturskön ostörd plats. Naturbad med klippta gräsytor för solbad vid stranden. Klipphällar. Golfbanorna håller landskapet öppet ger ett ökat utbud för friluftslivet.

Svagheter: Vattenkvaliteteten, växtlighet i vattnet
Igenväxning, snårbildning.

Hot och brister: Anläggningar och byggprojekt ska göras medvetet och med kvalitet så att badet inte förlorar sin karaktär som naturbad.
Canadagäss smutsar ned.

REMISS 2016-05-25

Toaletter och bryggor saknas.
Eventuell gödning från golfbananas greener.

Möjligheter:

Utveckla badet och skapa fler trivsamma platser för solbad exempelvis genom att röja bort ett stort slånbuskage på udden. Man kan förvänta sig fler besökare näs bostadsområdena i väster byggs ut.

Det finns gott om plats för exempelvis odling.

Gynna örtförekomsten genom att slätta gräsmarken med häst och slätterbalk samt hässja vilket även tydligt gör områdets kulturhistoria.

Mål för delområde Söderby

F: Toaletter bör åter utplaceras och bryggor anläggas. Bryggorna har även användas som sittplats då man sätter på sig skridskorna.

K: Sätta upp skyltar som berättar om platsens historia.

Röja vid fornlämningar.

Röja slånbuskage vid sågfundamenten RAÄ 180, på udden.

Slätter med häst och hässjning.

N: Gynna örtförekomsten genom slätter.

Röja gran och sly.

Undersök eventuella utsläpp från golfbanorna.

Bredkronig ek vid Söderby, Björkhagens golfbana.

REMISS 2016-05-25

3. Kvarnhaven

Området är till stora delar skogbevuxet, dels beroende på naturlig igenväxning och dels på grund av gran- och björkplanterinar som gjorts under 1900-talet. Man har nyligen (år 2013) påbörjat avverkning av granplanteringarna för att återställa det tidigare öppna landskapsrummet. Här finns flera fornlämningar samtliga saknar skyltar. Motionsspår passerar förbi, liksom Sörmlandsleden.

SWOT-analys:

Styrkor:

Intressant historia. Lång tradition av boplatser och lämningar. Fornlämningar. Sovande pärla. Inget buller, ostörd plats.

Naturvärden. Södervänd blockrik sluttning med ädellövträd.

Svagheter: Igenväxning och igenplantering. Det tidigare öppna landskapsrummet är igenplanterat. Dålig kontakt med Söderbysjön.

Hot och brister: Igenväxning. Alltför strikt tolkning av Natura 2000 kan eventuellt hindra att platsen utvecklas med ökad kontakt med Dammtorpssjön.

Möjligheter: Påbörjad röjning bör utvidgas och slutföras.

Förstärk platsen som attraktivt besöksmål. Sittplatser för picknick. Tydliggör vattenkanalen mellan Ulvsjön och Söderbysjön som löper genom området med skyltning.

Mål för delområde Kvarnhaven

K: Återskapa de historiska öppna landskapsrummen både de gamla odlingsmarkerna samt vid kanalen mellan Ulvsjön och Söderbysjön. Sköta fornlämningarna. Öppna en siktgata mot stranden.

Skyltning som berättar om platsens historia.

N: Gles ädellövskog med inslag av äldre tallar i den sydvända sluttningen norr om Kvarnhaven samt längs kanalen. Natura 2000-område vid stranden. Skötselåtgärder samordnas med Länsstyrelsen.

F: När området öppnas upp skapas attraktiva solbelysta ytor för friluftslivet i ett vackert dalstråk.

REMISS 2016-05-25

4. Dammtorp

Gårdens forna jordbruksmark nyttjas som golfbana av Björkhagens golfklubb. Gårdens stenterrasser är finns kvar men är tämligen osynliga och övervuxna.

SWOT-analys:

Styrkor: Naturskön plats vid vattnet. Synliga rester av den gamla gården.

Svagheter: Igenväxning förfall. Ingen kontakt med vattnet.

Hot och brister: Risk för bollar från golfbanan. Alltför strikt tolkning av Natura 2000 kan eventuellt hindra att platsen utvecklas med ökad kontakt med Dammtorpsjön.

Möjligheter: Utveckla platsen till besöksmål i Nackareservatet. Tydliggör gårdens läge genom röjningar och gräsklippning, skyltar.

Mål för delområde Dammtorp

K: Tydliggöra platsen för gården genom att röja sly från murar och klippa gräset på gårdsplanen. Öppna upp den visuella kontakten med Dammtorpsjön, en omkring 20-50 m bred siktgata. Bör kunna samordnas med Natura 2000-skötsel föreskrifter.

N: Lövdominerad strandskog med omväxlande öppna och slutna lundartade partier. Skötsel enligt föreskrifter för Natura 2000.

F: Information om platsen och gården sätts upp. Golf.

Gårdsplanens stenterrasser finns kvar och behöver röjas och friläggas. Dammtorp.

REMISS 2016-05-25

5. Klisätra

Klisätra ligger i den södra utkanten av Nackareservatet. Den nuvarande gång- och cykelvägen till Kilsätra går över ett brant bergsparti som är svårtillgängligt. Här finns även bredkroniga ekar och tallar. Ängsmarken slåttras och hässjas. Ett vackert dalstråk som leder ner till Ältasjön med stora bredkroniga ekar växer igen i kanterna liksom övriga öppna ängsmarker. Området är bullerstört från biltrafik på Tyresövägen.

SWOT-analys:

Styrkor: Naturskön plats vid Ältasjön. Ängsmarken hålls öppen genom slätter och hässjning. Grova gamla ekar.

Svagheter: Igenväxning med högvuxet sly i kanterna samt vid grova ekar.

Hot och brister: Kraftigt buller från Tyresövägen.

Möjligheter: Utveckla områdets värden för friluftslivet. Röj sly. Utveckla spårsystemet. Picknickplatser. Bullerskydd längs Tyresövägen.

Röj kring de gamla bredkroniga ekarna för att lyfta fram det historiska landskapet samt gynna eklevande arter

Mål för delområde Klisätra

K: Förtydliga det historiska landskapet genom att ta bort sly och igenväxande vegetation, speciellt i dalstråket med ekar.

REMISS 2016-05-25

N: Ett ädellövdominerat, mosaikartat landskap med solöppna partier kring de gamla ekarna, motsvarande ekhage. Död ved. Eklevande arter ska gynnas liksom arter knutna till brynmiljöer hävdade marker.

F: Ny tillgänglig gångväg/motionsslinga till Klisätra förlagd i läget för den gamla tillfartsvägen till gården.

6. Övre och Nedre Lussegärde

Stora delar av den tidigare odlingsmarken är fortfarande öppen mark. Ängarna betas av får. Övre Lussegärde används för bland annat fotbollsgolf. De omgivande markerna växer igen på många ställen och har även inslag av gamla ekar. Områdena närmast gångvägen söder om Ältavägen är nyligen röjda. (2014). Två ruddammar finns inom området samt rester av en gammal vägdragning samt en tät hassellund vid stranden. Det finns flera områden med mycket gammal hällmarkstallskog i de högre partierna och gott om arter som är knutna till denna typ av skog. Åtminstone den ena ruddammen är en grodlokal.

SWOT-analys:

Styrkor: Intressant historia, ruddammar. Natursköna betade ängar. Gammal tallskog.

Svagheter: Ingen skytlning.

Hot och brister: igenväxning på vissa ställen.

Möjligheter: Skyltar vid ruddammarna.

Mål för delområde Övre och Nedre Lussegärde

K: Bevara de öppna markerna. Tydliggör de historiska lämningarna som vägen och ruddammarna.

N: En öppen lövdominerad blandskog med stora inslag av ädla lövträd. Hällmarkstallskogen bör få utvecklas fritt utan större skötselåtgärder.

F: Fotbollsgolf.

7. Vid Källtorpssjön, Hellasgården, Stengärde, Dalkarlshugget

Hellasgårdens friluftsgård har motionsspår, bad, bastu, parkeringsplatser, utegym, servering, minigolf samt plogade skridskobanor på vintern. Orienteringsklubben Hellas klubbstuga, tennisbanor ligger söder om Ältavägen vid Hundängen. Det finns även en badplats vid Hästhagen. Området rymmer flera fornlämningar. Här finns platser med höga naturvärden; halvöppen hagmarksartad tallskog samt lundartad ädellövskog med grov ek. Vid

REMISS 2016-05-25

Hellasgården är många av de tidigare hävdade markerna nyttjade för vägar och parkeringar och är bara delvis bevarade.

Värdena för friluftslivet är starka vid Hellasgården.

SWOT-analys:

Styrkor: Hellasgården är väl etablerad som friluftsgård i Stockholmstrakten, alla årstider.

Svagheter: Hellasgårdens entréområde och parkering är rörig med tillfälliga avstängningar och skrymmande reklamskyltning.

Hot och brister: Man kan förvänta sig ett ännu högre besökstryck när invånarantalet i Stockholm ökar. Trängsel på parkering och vid servering på helger.

Möjligheter: Utveckla nya besöksmål och målpunkter inom Nackareservatet. Exempelvis Stengärde och Hundängen nära Hellas med fler serveringar i framtiden.

Mål för delområde Källtorpssjön med Hellasgården, Stengärde och Dalkarlshugget

F: Entréområdet bör struktureras för att skilja på olika trafikslag samt planteras för att avgränsa den trafikerade Ältavägen från friluftsgården.

Man bör på sikt planera för alternativa platser att utveckla som besöksmål/friluftsgård, exempelvis Stengärde med fokus på odling och äldre hållbara odlingsmetoder samt kafé, eventuellt i gamla byggnadslägen och nya öppna platser vid stranden. Hundängen är också en möjlig plats.

Sätt upp skyltar vid entréerna för friluftslivet som informerar om vilka aktiviteter som får bedrivas var för att undvika konflikter mellan olika användare.

K: Stengärde: utveckla aktiviteter som har anknytning till det äldre kulturlandskapet odling, lies- eller hästslätter, hässjor. Återskapa delar av kulturlandskapet som en löväng vid stranden samt slätterängar, odlingslotter. Även de gamla tegarna som finns på de tidigare kartorna 1723 skulle vara intressant att markera och kanske odla med äldre sädesslag.

Hitta intressenter som kan driva ett ”odlingscenter” för hållbara och äldre odlingsmetoder att samarbeta med.

N: I nordöstra delen av Stengärde finns ett skogsbygd där det fortfarande finns arter som tyder på gammal hävd som bete eller slätter. Målet här är en artrik

REMISS 2016-05-25

torräng och friskäng. Gynna artrikedomen genom hästslätter och hässjning på övriga Stengärde. Skapa en löväng vid stranden för att gynna örter och insekter.

Vid Hellasgården är målet att ädellövskogen återskapas till en halvöppen ek-hassellund där de mest värdefulla ekarna står ljusöppet. Målet för tallskogspartierna är bibehålla den halvöppna områdena med tall samt gynna för att ekar ska kunna utveckla bredkronighet.

Entremrådet vid Hellasgården kan struktureras och utformas på ett bättre sätt.

8. Hundängen

Området är idag till stora delar fortfarande öppen gräsmark, som slås/klipps regelbundet. Under 1970 och -80 talen anlades tät granplanteringar i de norra och västliga delarna vilket bland annat gjorde att utblickarna mot sjön försvann.

SWOT-analys:

Styrkor: Läge nära Hellasgården med bra kommunikationer. Här finns plats på de öppna gräsytorna för bollekar, stocksittplatser mm.

Den gamla husgrundens lämning från odlingslandskapet. Vattennära läge med möjlighet att skapa visuell vattenkontakt. Bävrar.

Svagheter: Bullerstört från Ältavägen. Granplanteringarna.

REMISS 2016-05-25

Hot och brister: Alltför strikt tolkning av Natura 2000 kan eventuellt hindra att platsen utvecklas med ökad kontakt med Dammtorpssjön.

Möjligheter: Återskapa delar av det gamla kulturlandskapets landskapsrum. Skapa nya platser för vistelse vid vattnet.

Mål för delområde Hundängen

K: Öppna upp siktgator mot vattnet genom att ta bort granplanteringen, från gångvägen ner till stranden, inklusive kring husgrundens.

N: Naturvärdena består främst av den lövdominerade blandskogen med stort inslag av ädellövträd med död ved.

Natura 2000-område vid stranden. Skötselåtgärder samordnas med Länsstyrelsen.

F: Hundängen kan på sikt utvecklas till ett tydligare besöksmål.

9. Nedre och Övre Myren samt Klövertäppan

De långsmala gärdena är idag mycket välbesökta och uppskattade. En grusad väg med belysning går mellan Björkhagen och Ältavägen samt till Björkhagens golfbana. Många tar tunnelbanan från innerstaden till Björkhagen och kommer in i Nackareservatet i Nacka vid Markuskyrkan, ritad av Sigurd Lewerentz.

Områdena närmast tunnelbanan är välbesökta av barngrupper som picknickar i de södervända skogsbyrnen. Lite längre österut ligger ett utegym och både norr och söder om gärdena löper flera motionsspår som anknyter till bostadsområdena i Hammarby sjöstad, Hammarbyhöjden, respektive Björkhagen och Kärrtorp. En hundrastgård finns i den Nedre Myren.

SWOT-analys:

Styrkor: Bra kommunikationer. Gott om plats för både spontan lek och nya fasta aktiviteter.

Svagheter: Soffor för tillgängligheten. Det finns några men antalet bör ses över.

Hot och brister: Entrén ligger i Nackareservatet i Stockholm.

Möjligheter: Utveckla området för friluftslivet. Det är många förskole- och skolgrupper som kommer hit från innerstaden Södermalm med tunnelbanan. Utveckla barnverksamheterna, pedagogiska spår med blad och växter, stensorter och bergarter, stocksittplatser.

REMISS 2016-05-25

Skapa en grodlokal, exempelvis nära utegymmet, lika den man gjort vid Björkhagens golfbana.

Mål för delområde Nedre och Övre Myren samt Klövertäppan

F: Sätt upp skyltar vid entréerna för friluftslivet som informerar om vilka aktiviteter som får bedrivas var för att undvika konflikter mellan olika användare. Samordning mellan förvaltningarna bör ske.

K: Bibehåll de öppna gärdernas storlek.

N: Naturvärderna finns främst i skogarna omkring de öppna markerna Nedre och Övre Myren, i form av gamma hällmarkstallskog med inslag av 150-200 år gamla tallar med rödlistad tallticka.

Entrén vid Övre Myren nära Björkhagen.

REMISS 2016-05-25

10. Sjöarna i Nackareservatet

I Nackareservatet finns ett sjösystem av fem sjöar; Dammtorpssjön, Söderbysjön, Ältasjön, Ulvsjön och Källtorpssjön. De avvattnas alla i norr genom Nacka bäcken vid Nacka gård och ut till Järlasjön. Nackabäcken har haft en avgörande betydelse för Nacka gårds historia genom att höjdskillnaden på 18 meter möjliggjorde kvarnverksamheten från 1500-talet till början av 1900-talet. Under 1750-talet grävdes och sprängdes kanaler för att öka vattenflödet till sjöarna och vidare till kvarnarna. Se vidare i historieavsnittet.

Sjöarna är idag en stor tillgång för friluftslivet i både Stockholm stad och Nacka kommun under alla årstider. Söderbysjön och Dammtorpssjön har ingår i ett Natura 2000 - område.

Det finns en vattendom från 1979-12-20 som tillåter rensning av Ältaån, kanalen mellan Ältasjön och Söderbysjön. Massorna från rensningen får läggas längs kanalens stränder. Två gångbroar samt ett överfall vid Brotorp medges också i domen. Broarna ska anläggas 50 m respektive 350 m från Ältasjön. Den ena bron finns vid Brotorp.

Ältasjön

Ägoförhållanden och skötsel

Ältasjön är den största sjön i Nackareservatet i Nacka. Den är uppdelad på två markägare, Stockholm stad och Nacka kommun. Den norra delen av sjön och stränder ägs och förvaltas av Fastighetskontoret i Stockholm. Samhället Älta i Nacka kommun ligger i den östra delen. Den västra delen av Ältasjön och dess omgivning ägs av Stockholm stad och förvaltas av Skarpnäcks stadsdelsförvaltning. Vegetationsavverkningar utförs regelbundet. Föreningen Rädda Ältasjön har fått stöd av Nacka kommun för att skaffa ett mindre klippaggregat. De klipper delar av sjön efter samråd med Nacka kommun.

Skydd

Den norra delen av sjön och stränder ingår i Nackareservatet i Nacka.

Den västra delen av Ältasjön och dess omgivning ingår i Flatens naturreservat.

Här finns utökat strandskydd på 300 meter.

Friluftsliv

Här finns två kommunala badplatser längs den östra stranden vid Älta. I anslutning till Nackareservatet i Nacka finns en mängd olika spår och motionsslingor. Sörmlandsleden passerar mindre än 1 km från sjön. Det är tillåtet att fiska med fiskekort.

Man kan åka med båt eller åka skridskor en sammanhängande sträcka från Dammtorpssjön eller Källtorpssjön, via Söderbysjön till Ältasjön. Från Ältasjön kan man gå en kortare sträcka till Flatensjön.

REMISS 2016-05-25

Djur och växter

Det finns åtta fiskarter: abborre, björkna, braxen, gers, gädda, mört, sarv samt gös vilken är inplanterad. Det är kraftig vass- och kaveldun längs stränderna. Ältasjön har många häckande fåglar och rastande arter under flyttningstid. I de grundare delarna finns 19 växtarter varav axslinga och hornsäv är de vanligaste. De trivs båda i närliggande vatten. Den relativt rika artrikedomen är normal för denna typ av sjö.

Näringstillstånd

Ältasjön är den enda naturligt eutrofa (närliggande) sjön i området. Fram till 1980-talet blev den ännu närliggande på grund av tillförsel av dag- och spillvatten från 700 personer utan reningsverksamhet. Utsläppen till sjön har minskat kraftigt de senare åren. På 1960-talet då Tyresövägen byggdes pumpades av misstag 40 000 ton uppslammad lera vid Ältasjöns utlopp. Utloppet grundades och Ältaån växte till stor del igen. Ältaån har vid flera tillfällen rentsats sedan dess.

Ältasjön påverkas från en rad olika håll. Dagvatten från bebyggelsen i norr och i öster rinner ner i Ältasjön. Dagvatten från Tyresövägen rinner till Ältasjöns södra vik och hindras att komma vidare av en skärmbassäng med flytbryggor.

Sjön har sammantaget måttlig ekologisk status. Bedömningen grundar sig på kvalitetsfaktorerna vattenväxter och fisk.

Fosfor: höga halter

Kväve: höga halter

Surhetsgrad: låg. Mycket goda buffringsegenskaper

Siktdjup: litet siktdjup, 1-2,5 m

Arbetet med att förbättra Ältasjöns ekologiska status skulle kunna effektiviseras genom samverkan mellan olika intressenter och markanvändare inom avrinningsområdet enligt Fyra sjöar i Nackareservatet-Åtgärdsbehov och uppdaterade förslag på skötsel av Ekologigruppen 2011-12-27.

Söderbysjön

Ägoförhållanden och skötsel

Söderbysjön ägs och förvaltas av Stockholm stad Fastighetskontor. Det finns en badplats som sköts av Idrottsförvaltningen. Björkhagens golfklubb har sin verksamhet intill badplatsen.

Skydd

Naturreservat.

Utökat strandskydd på 300 meter.

Natura 2000. Det finns en Bevarandeplan för Söderbysjön – Dammtorpssjön

REMISS 2016-05-25

SE0110169 från 2007 som bland annat beskriver de skyddsvärda naturmiljöerna och arterna i sjöarna samt hotbilder för dessa.

Friluftsliv

Badplatsen ligger vid den nordvästra stranden. *Under badsäsongen finns toaletter?* Badet skulle kunna utvecklas genom att stora slånbuskage tas bort liksom att man byggde en badbrygga, exempelvis i samman läge som den brygga som fanns på 1960-talet. Björkhagens golfbana med servering och glassförsäljning ligger strax intill stranden.

Vintertid är Söderbysjön populär för skridsko- och skidåkning. Man kan åka en sammanhängande sträcka från Dammtorpsjön, via Söderbysjön till Ältasjön. Från Ältasjön kan man gå en kortare sträcka till Flatensjön.

Flera motionsslingor, gång- och cykelvägar och Sörmlandsleden passerar intill Söderbysjön. Fiskekort gäller i sjön. Paddling.

Djur och växter

Det finns 7 fiskarter abborre, gädda, sutare, mört, braxen och björkna samt musselarten stor dammussla och åtminstone 19 växtarter under vattenytan. Vanligast är gul näckros och vattenbläddra. Den rödlistade arten blandnate har hittats på två ställen i sjön. Den västra viken är starkt igenvuxen av såv och gula näckrosor (kaveldun).

Vid inventeringen 2011 fanns gräsand, sothöna (enstaka) skäggdopping och ett bäverbo vid den östra stranden. Mellan Ulvsjön och Söderbysjön finns stor aspbarksskinnbagge. Mindre delar av sjön utgörs av en naturtyp enligt Natura 2000 ”3150 – Naturligt eutrofa, näringrika sjöar med nate eller dybladsvegetation.”

Inom Natura 2000 är även citronfläckad kärrtrollslända samt bred paljettdykareskyddade.

Näringstillstånd

Söderbysjön har tydlig påverkan av förhöjda närsalter vilket har indirekt påverkan på sjöns flora och fauna. Sjön har under lång tid mottagit näringrikt vatten från Ältasjön. Dräneringsvatten från golfbanan påverkar även sjöns näringshalter.

REMISS 2016-05-25

Söderbysjön

Dammtorpssjön

Dammtorpssjön är mycket grund med ett medeldjup på 0,8 m. Ältavägen passerar vid den nordöstra delen. Åtminstone de östra delarna av sjön är bullerstörda av vägen.

Ägoförhållanden och skötsel

Dammtorpssjön ägs och förvaltas av Stockholms Fastighetskontor.

Skydd

Natura 2000 pga ”Naturligt eutrofa sjöar med nate eller dybladsvegetation (3159)”. Mellan Dammtorpssjön och Söderbysjön finns ”Klippvegetation på silikatrika bergsslutningar. (8220).”

Utökat strandskydd på 300 m.

Friluftsliv

Det finns inga badplatser vid Dammtorpssjön. Flera motionsspår och stigar leder runt sjön. Golfbanan ligger intill den västra stranden. Sjön fryser tidigt eftersom den är grund. Den rikliga vegetationen i sjön försvårar skridskoåkningen. Fiskekort gäller i sjön.

Djur och växter

Fiskebeståndet består av mört, ruda, sarv, karp och sutare i sjön. Man har satt ut spegel- och fjällakarp. Sommartid täcks sjön av växter vilket gör det svårt att

REMISS 2016-05-25

se en öppen vattenspegel. Här växer näckrosor, säv, vass, nate, vattenaloe. Svarthake och dopping häckar här. Sjön är häckningsplats för svarthakedopping.

Näringstillstånd

Dammtorpssjön är naturligt närliggande. Halterna av fosfor och kväve är höga. Den tar dessutom emot närliggande vatten från Ältasjön och Söderbysjön. Bottenvattnet drabbas ofta av syrebrist och leder till att närliggande frigörs från sedimenten. Ibland känns svavellukt vid utloppet vid Ältasjön.

Dammtorpssjön från Dammtorp.

Källtorpssjön

Källtorpssjön ligger vid Hellasgården och är en mycket populär badsjö. Ältavägen, väg 260 går nära den sydvästra stranden. Mellan Källtorpssjön och Dammtorpssjön finns ett dämme som reglerar vattennivån strax innan trumman som går under Ältavägen.

Ägoförhållanden och skötselansvar

Den största delen av Källtorpssjön ingår i Nackareservatet i Nacka som ägs av Stockholm stad. Den östra viken ingår i Erstaviks ägor.

Skydd

Utvägat strandskydd på 300 meter.

Friluftsliv

Två badplatser, en vid Hellasgården och en vid den norra stranden. Spontanbad från klipporna vid sjön förekommer. Bastu och vinterbad finns vid

REMISS 2016-05-25

Hellasgården. Promenad vägar och motionsspår. Plogad skridskobana på vintern. Sportfiske med kort. Uthyrning av kanot vid Hellasgården.

Djur och växter

I de grunda vikarna är växtligheten riklig. Vid de stränder som består av branta berghällar är glesare vegetation. Storlom häckar i området. Det finns en skrattmåskkoloni på 200 par som häckar i området. Bäver. Det är en av 13 i länet. Källtorpssjön är klassad av Nacka kommun som ekologiskt känslig. Fiskebeståndet består bland annat av gädda, abborre, mört samt inplanterad regnbåge.

Näringstillstånd

Källtorpssjön bedöms ha god ekologisk status. Det indikerar att den endast bär spår av mänsklig påverkan när det gäller näringssämnen. Det är ovanligt i regionen och gör den extra skyddsvärd. Den har måttliga halter av fosfor och kväve. Motståndskraften mot försurning är relativt god.

Källtorpssjön

Ulvsjön

Ulvsjön är den minsta av sjöarna i Nackareservatet i Nacka. Den är också den mest dolda och otillgängliga. Den har kontakt med Söderbysjön genom en grävd kanal eller dike. Älta sjön och Ulvsjön har under 1900-talet (fram till ca 1980?) också fungerat som recipient för dag och spillvatten.

Ägoförhållanden och skötselansvar

Hela Ulvsjön ligger inom Nackareservatet i Nacka.

REMISS 2016-05-25

Skydd

Utökat strandskydd på 300 meter.

Friluftsliv

Det finns ingen ordnad badplats vid Ulvsjön. Det finns dock goda möjligheter till klippbad. Motionsspår från Hellasgården och Söderbysjön passerar ganska nära sjön. Sörmlandsleden passerar vid den norra delen. Sportfiskekort gäller.

Djur och växter

Småabborre, tusenbröder och enstaka gäddor. Växtligheten är kraftig vid ut- och inloppen där det växer vass, kaveldun och näckros. Längre ut i sjön växer näckros och gäddnate.

Näringstillstånd

Ulvsjön fick ta emot näringssikt vatten under lång tid. Den ursprungliga näringfattiga sjön blev då näringssrik. Efter utbyggnaden av Kolarängens VA-system har sjöns näringssinnehåll minskat. Halterna av fosfor och kväve har då halverats. Dagvatten från Kolarängen kommer fortfarande till Ulvsjön och det finns ett katastrofutlopp i sjön. Ph är lågt och buffringskapaciteten är hög vilket gör att det finns liten risk för försurning.

Ulvsjön

REMISS 2016-05-25

Mål och skötsel för sjöarna

Ur Fyra sjöar i Nackareservatet Åtgärdsbehov och uppdaterade förslag på skötsel. Av Ekologigruppen 2011.

Mål vattenområde

- Reservatets sjöar skall skötas och gynnas för att dess vattenlevande organismer och landlevande djur ska ha livskraftiga populationer.
- Kolonin med den rödlistade arten silltrut som finns på Stora holmen i Källtorpssjön skall skyddas. Den regionalt känsliga storlommen som häckar på Lilla holmen skall också skyddas. Tillträdes förbud råder på bågge holmarna 1/4 till 15/7 för att fåglarnas häckning skall säkras.
- Sjöarnas vattenkvalitet skall vara sådan att den inte har en påtagligt negativ inverkan på sjöarnas ekologi.

Skötsel av vattenområde

- Anläggningar och verksamheter skall anpassas så att eventuell negativ påverkan på sjöarna minimeras.
- Skötsel för Dammtorpssjön-Söderbysjön är specificerad i Länsstyrelsens förslag till bevarandeplan för Natura 2000.
- Nödvändiga underhållsåtgärder för vattenvägar och avrinning skall anpassas för att nyttan med detta inte skall motverka syftet med reservatet. De skall heller inte motverka syftet med riksintresse kulturmiljövården för Nacka ström. Detta gäller exempelvis muddring i Ältaåns utlopp, ändring av dämmen och avbördning i Nackaån samt vegetationsborttagning i Ältasjön och Ältaån.
- Bävrarnas närvär och aktiviteter i sjöarna Sickla och Järla sjö, Källtorpssjön, Dammtorpssjön och Söderbysjön, skall övervakas regelbundet för kändedom och översyn av fällda träd.
- Arbetet med sjöarnas vattenkvalitet skall ske i enlighet med det vattenprogram som just håller på att arbetas fram i samarbete med Stockholm Vatten och berörda kommuner.

Mål och skötsel av vassområde och flytbladsvegetation

- Vassmiljöerna och områden med flytbladsvegetation skall utgöra rika miljöer för häckande och födosökande fåglar och andra djur.
- Vissa tätta ytor med vass kan fräsas för att öppna upp ensartade vassbestånd och göra dem mer mosaikartade. Ett möjligt område är i norra delen av Dammtorpssjön. Omfattning kommer att utredas i samband med länsstyrelsens framtagande av bevarandeplan för Natura 2000-området.

REMISS 2016-05-25

-Vissa tätta ytor med flytbladsvegetation kan öppnas upp för att öka andelen öppna vattenspeglar, främst i Dammtorpssjön. Omfattningen kommer att utredas i samband med länsstyrelsens framtagande av bevarandeplan för Natura 2000-området.

-Många strandängar som förr hävdades genom slätter eller bete har nu intagits av vass, exempelvis i norra delen av Ältasjön. Om bete eller slätter återupptas i vissa delar av sjöarna kommer vassen trängas tillbaka och området bli mer mosaikartat.

Dammtorpssjöns östra del med tät vass och flytbladsvegetation.

REMISS 2016-05-25

Viktiga aktörers önskemål

Nacka kommun

*Vad vill Nacka kommun med området.
Skyltning-bygglov. Policy för skyltning*

Erstaviks samverkansprojekt

Det finns ett samverkans projekt mellan Nacka kommun, Stockholm stad, Tyresö kommun samt Erstaviks Fideikommiss i syfte att hitta en långsiktig utveckling av ett storstadsnära naturområde med natur- kultur och rekreationsvärden. Aktuell information finns på nätet.

Hellasgården

*Dialog med Hellasgården
Utbyggnad expansion?
Gör riklinjer för ”förskönig” av gräsytor vid parkeringen o ev. andra ytor.
Var bestäms om t ex fler parkeringsplatser, trädplanteringar, mm, möblering,
skyltning?*

Björkhagens golfklubb

Dialog med golfklubben, vad är deras planer och önskemål

Miljöförvaltningen

Trafikkontoret

Skarpnäcks stadsdelsförvaltning

Dialog med Skarpnäcks stadsdelsförvaltning angående samordnad skötsel av områdena.

Idrottsförvaltningen

Allmänheten

Målbild för friluftslivet

Fler besöksmål

I framtiden kan man förvänta sig att antalet besökare ökar ännu mer på grund av den stora inflyttningen till Stockholm. Man kan då behöva utveckla fler besöksmål och målpunkter inom Nackareservatet för att det inte ska bli för trångt i Hellasgården. Sådana platser skulle kunna vara Stengärde och Hundängen nära Hellas.

Orörla och tysta områden

Man bör också lokalisera och markera på karta orörla och tysta områden dit man inte förlägger spår och styrd aktiviteter. Se även Stockholms stad ”Guide till tystnader”:

REMISS 2016-05-25

<http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Naturreservat-i-Stockholms-stad1/Guide-till-tystnaden-i-Stockholm/>

Natur- och kulturpedagogik.

Fler kultur- och naturstigar bör anläggas. Man kan antingen placera ut vanliga textskyltar eller att ange ett telefonnummer på en skylt med en talande röst om man ringer numret från mobiltelefonen. Det finns en kulturpromenad med skyltar och QR-koder till mobiltelefonen som Nacka kommun har satt upp vid entrén vid Nacka gamla kyrkogård, Ältavägen.

Mål för motionsspår

Skapa ett spårsystem som håller ihop över hela området och där man lätt kan ta sig mellan olika slingor.

Mål för cykling

Separata spår för cykling som inte kommer i konflikt med övriga motionsspår.

Mål för paddling

En framtida satsning skulle kulle kunna innebära att antalet kanoter för uthyrning ökar och att man på fler platser än idag erbjuds uthyrning.

Mål för skridskoåkning

För att kunna erbjuda säker skridskoåkning på fler platser än på Hellasgården behövs fler personer som kan bedöma isens kvalitet på exempelvis Söderbysjön.

Målbild för kulturlandskapet

Målsättningen med förvaltningen av kulturlandskapet i Nackareservatet ur ett kulturhistoriskt perspektiv är att bevara och tydliggöra spår och rester som berättar om de männskor som bodde och verkade här genom att:

- Bevara öppna historiska landskapsrum.
- Återskapa historiska och öppna landskapsrum som vuxit eller planterats igen, i pedagogiskt syfte samt för att gynna ljusälskande växt- och djurarter.
- Återskapa äldre hävdade landskapstyper som exempelvis ängar och lövängar med glest stående hassel och träd.
- Sträva efter att använda mer ekologiskt hållbara skötselmetoder som hästslätter samt hässjning, djurbete istället för bensindrivna gräsklippare.
- Vårda byggnaderna vid Nacka gård.
- Fornlämningar sköts och röjs.
- Öka förståelsen för områdets historia genom skyltning och kulturpromenader.

REMISS 2016-05-25

- Tydliggöra gamla boställen och andra lämningar genom skyltning och skötsel.

Målbild för naturvärden

Bevara och utveckla områdets naturvärden.

Örtförekomsten utvecklas bland annat genom att fler områden slåttas och hässjas.

mer

Målbild för sjöar

Förbättra sjöarnas ekologiska status med minskat näringssinnehåll.

Följ mål och skötsel enligt Skötselplanen.

Ekologisk hållbarhet

Hållbar skötsel

Områdets skogar och öppna ängsmarker föreslås skötas med häst och slätterbalk samt höet hässjas. Örtförekomsten gynnas av att höet tas bort och inte förmultnar. Slätter med häst och hässjning sker redan idag i liten skala i Klisättra och bör införas på fler ställen. Vid användning av häst i stället för motorfordon minskar utsläppen av avgaser.

Ökad biologisk mångfald

Öka biologiska mångfalden genom att skapa fler slätterängar samt där helt samlas ihop och hässjas. Det finns områden som har varit hävdade och där det fortfarande finns slättergynnade örter. I första hand lokaliseras dessa och sköts för att gynna örter och insekter. I andra hand återskapas igenväxta eller planterade gammal ängs- eller hagmark.

Utöka djurbete för att hålla ängsmarkerna öppna, även strand- och skogsbeete eller brynbete kan vara aktuellt.

REMISS 2016-05-25

Exempel på gräsklippning med häst i Hagaparken.

Pedagogik om hållbara odlingsmetoder

Skapa en plats exempelvis vid Stengärde, *för odling och pedagogiska verksamheter för exempelvis odling med hållbara odlingsmetoder* samt lieslätter. Odlingen skulle kunna kombineras med den historiska helhetsmiljön.

Ekosystemtjänster

Det finns fågelholkar, bikupor, grodlokaler samt färbete i Nacka reservatet.

Vissa ytor slåttas och hässjas vilket gynnar örtförekomsten.

Nackareservatet har ett stort pedagogiskt värde för att lära om barn och vuxna om natur och kultur. Det pedagogiska inslaget kan ökas. I en barnkonsekvensanalys kan man ta reda på hur skolor och förskolor skulle vilja använda Nackareservatet för detta.

Tillgänglighet

Social hållbarhet

Skapa ett tillgängligt spår för användare av rullstolar, rollatorer eller barnvagnar. Spåret ska inte ha för brant lutning samt vara hårdgjort. Längs spåret placeras vilplatser med soffor och armstöd. Spåret bör markeras på spårkartan.

Tydliga entréer

Sätt upp skyltar vid entréerna för friluftslivet som informerar om vilka aktiviteter som får bedrivas var för att undvika konflikter mellan olika användare.

Hitta till Nackareservatet

Se över vilka sträckor som saknas i cykelstråket mellan Stockholms centrala delar via Nacka och Hellasgården samt skyltningen på samma sträcka.

REMISS 2016-05-25

Rusta upp gångvägar och spår i både Nackareservatet i Nacka och Stockholm.

Teknisk försörjning

Sophämningen i Nackareservatet är en begränsande faktor när det gäller picknick platser. Stockholm stad har tagit fram klimatsmarta papperskorgar med solcellsdriven teknik som komprimerar soporna och som sänder signaler när de är fulla och behöver tömmas. Detta minskar antalet transporter.

Kundenät för Nackareservatets brukare

En enkätundersökning om hur olika nyttjare som; förskolor, skolklasser, motionärer och andra besökare i Nackareservatet använder området har påbörjats.

Ekonomiska konsekvenser av förslag

Det finns samhällsekonomiska vinster på att gynna folkhälsan genom motion och vistelse i naturen.

Användning och uppdatering

Detta dokument är främst ett kunskapsunderlag för en specifik plats. Utvecklingsavdelningen uppdaterar i samråd med förvaltaren. En ömsesidig dialog kring ändrade förhållanden med mera är viktig.